

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.

_____ Ігор ВІНІЧЕНКО
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ
ТВАРИННИЦТВА**

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Спеціальність 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Олег ГОПАЙЦА

Науковий керівник,
к.е.н., доцент

Марина ПОЛЕГЕНЬКА

Дніпро – 2025

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Економіки
Освітньо-професійна програма: «Економіка»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри _____
« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Гопайцу Олегу Васильовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва

Науковий керівник: Полегенька М.А., к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «07» жовтня 2025 року № 2988

2. Термін подання здобувачем роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: річні звіти підприємства, виробничо-фінансові плани.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ. Теоретичні аспекти формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва. Стан ефективності виробництва продукції тваринництва в підприємстві. Удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва. Висновки і пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Види ефективності та їх характеристики; Критерії ефективності виробництва підприємства; Організаційна структура управління підприємства; Динаміку загального земельного фонду ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» (2022-2024 рр.), га; Структура виручки від реалізації продукції ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», %; Грошові надходження від реалізації продукції в середньому за 2022-2024 рр., тис. грн. (%); Аналітичне вирівнювання валового виробництва м'яса в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», ц; Структура собівартості 1 ц м'яса птиці в середньому за 2022-2024 рр., %; Загальна схема процесів управління господарськими ризиками на підприємстві з галуззю качківництва

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва	квітень-травень 2025	
2	Стан ефективності виробництва продукції тваринництва в підприємстві	червень-липень 2025	
3	Удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва	вересень - жовтень 2025	
4	Висновки і пропозиції	листопад 2025	
5	Оформлення кваліфікаційної роботи	листопад – грудень 2025	

Здобувач _____
(підпис)

Олег ГОПАЙЦА _____
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

Марина ПОЛЕГЕНЬКА _____
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

ТЕМА: «ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА»

Кваліфікаційна робота містить: 82 с., 9 рис., 24 табл., 50 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є стан виробництва продукції тваринництва в підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, які виникають при виробництві продукції тваринництва в підприємстві.

Мета кваліфікаційної роботи. Обґрунтування теоретичних положень і розробка організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва в підприємстві.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі були використані такі методи дослідження аналіз, синтез, моделювання, економіко-статистичний, економіко-математичний, розрахунково-конструктивний та інші.

Розкрито сутність дефініції «ефективність» та основні види ефективності виробництва. Висвітлено особливості формування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективного виробництва продукції тваринництва. Охарактеризовано стан ефективності виробництва продукції тваринництва в підприємстві. Запропоновані заходи щодо удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва

Результати впроваджені в діяльність товариство з обмеженою відповідальністю «ДВК АЛЪЯНС» Синельниківського району Дніпропетровської області.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Економічна ефективність, механізм, підприємство, оцінка, продукція тваринництва, виробництво

KEYWORDS

Economic efficiency, mechanism, enterprise, evaluation, livestock production, production

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	9
1.1. Сутність дефініції «ефективність» та основні види ефективності виробництва	9
1.2. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності виробництва та її основні показники	17
1.3. Особливості формування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективного виробництва продукції тваринництва	28
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В ПІДПРИЄМСТВІ	36
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства	36
2.2. Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва	42
2.3. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва	47
Висновки до другого розділу	53
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	56
3.1. Впровадження організаційно-економічних заходів виробництва продукції тваринництва	56
3.2. Перспективи розвитку виробництва продукції тваринництва шляхом мінімізації ризиків	67
Висновки до третього розділу	72
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність теми.

Одним з основних цільових орієнтирів фінансово-економічної сфери діяльності підприємства і критерієм її ефективної діяльності виступають фінансові результати. Його успіх передбачає баланс між її економічними і фінансовими інтересами і потребами зацікавлених сторін. Розвиток відбувається, коли у всіх учасників є необхідні стимули, мотивація до економічного зростання. В основі мотивації власників лежить принцип максимізації прибутку, а основою ефективного управління підприємства і виробництва продукції тваринництва виступають такі стратегічні зміни, які приведуть до поліпшення показників, що характеризують ефективність продукції і бізнесу, враховують вплив зовнішнього середовища і довгострокові наслідки прийнятих інвестиційних рішень.

Все це обумовлює необхідність принципово нових підходів до управління сучасним виробництвом продукції тваринництва, регулювання економічних відносин і раціонального використання виробничого потенціалу в цій галузі. Здійснення цих заходів вимагає обґрунтування показників забезпечення управління з метою прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень для регулювання процесів в тваринницькій галузі, вишукування внутрішніх резервів всілякого підвищення ефективності виробництва продукції в ній. При цьому всі функції управління повинні виступати у взаємозв'язку як єдине ціле як універсальна технологія обґрунтування управлінських рішень для підвищення ефективності його розвитку в будь-яких умовах, у тому числі в умовах ризику і невизначеності. Зазначені орієнтири стали основою вибору дослідження питання формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва.

Об'єктом дослідження є стан виробництва продукції тваринництва в підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, які виникають при виробництві продукції тваринництва в підприємстві.

Мета кваліфікаційної роботи. Обґрунтування теоретичних положень і розробка організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва в підприємстві.

Завдання кваліфікаційної роботи є:

- обґрунтування теоретичних положень, що визначають економічний зміст, критерії та показники оцінки ефективності виробництва продукції птахівництва в сучасних умовах;

- розробка методичних аспектів організації управління ефективністю виробництва продукції та рекомендацій щодо вдосконалення економічного механізму господарювання в підприємстві;

- проаналізувати сучасний стан ефективності виробництва продукції тваринництва в підприємстві;

- удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва.

Суб'єкт дослідження товариство з обмеженою відповідальністю «ДВК АЛЪЯНС» Синельниківського району Дніпропетровської області.

Методи дослідження. Базовим у дослідженні є комплексний підхід щодо питань розробки практичних пропозицій і рекомендацій з вдосконалення управління ефективністю виробництва продукції тваринництва. При цьому застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз, синтез, моделювання, економіко-статистичний, економіко-математичний, розрахунково-конструктивний та інші.

Наукова новизна одержаних результатів в роботі полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці організаційно-економічних аспектів удосконалення ефективності виробництва продукції тваринництва. Обґрунтування теоретичних положень, які розкривають організаційно-

управлінські і економічний механізм функціонування розвитку галузі тваринництва в підприємстві.

Апробація результатів. Результати досліджень апробовані у фаховій статті в фаховому журналі «Ефективна економіка» (2025. № 8.), IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» (м. Дніпро, 02-03 жовтня 2025 року).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи 82 сторінки, 24 таблиці, 9 рисунків та списку використаних джерел (50 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

1.1. Сутність дефініції «ефективність» та основні види ефективності виробництва

В умовах сучасної ринкової економіки діяльність кожного підприємства спрямована на досягнення головної мети — отримання прибутку від виробничо-господарських процесів і, відповідно, нарощення власного капіталу. Реалізації цієї мети сприяє задоволення потреб споживачів через розширення номенклатури продукції, вдосконалення організаційної структури управління, освоєння нових ринків збуту, підвищення загальної результативності виробництва тощо. При цьому темпи та рівень економічного зростання безпосередньо залежать від ефективності функціонування кожного окремого підприємства, адже саме її рівень є ключовим показником, що відображає якість господарювання та ступінь використання виробничого потенціалу країни з метою посилення її конкурентоспроможності.

Проблематика підвищення ефективності виробництва залишається однією з найактуальніших у сучасних умовах, оскільки результативність діяльності підприємства визначається досягнутим рівнем економічної ефективності. Поточний стан розвитку аграрного сектору супроводжується значними ризиками та нестабільністю зовнішнього середовища, що негативно позначається на показниках господарської ефективності підприємств. У зв'язку з цим першочергового значення набуває питання забезпечення сталого економічного розвитку аграрних формувань, розроблення комплексу управлінських та організаційних заходів, які б дали змогу підвищити їхню адаптивність до мінливих умов ринку та перевести діяльність на якісно новий рівень.

Однією з ключових економічних категорій, що дозволяє комплексно оцінити діяльність аграрного підприємства як цілісної економічної системи, виступає ефективність. Це багатогранне поняття, яке охоплює дію об'єктивних економічних законів і вплив зовнішніх чинників, що формують умови невизначеності та визначають кінцеві результати господарювання. Ефективність розглядається як закономірне явище, зумовлене обмеженістю ресурсів і необхідністю їх раціонального використання в умовах зростаючої конкуренції. Її сутність полягає у прагненні підприємства організувати виробничий процес так, щоб за наявних ресурсів досягти максимально можливого економічного результату. Саме поєднання факторів обмеженості ресурсної бази та потреби у зростанні доходів визначає основу ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства.

Поняття «ефективність» широко використовується в різних галузях наукової та практичної діяльності. Ця категорія є складним економічним явищем, що слугує основою для формування численних критеріїв оцінки значущості управлінських рішень і відображає закономірні зміни продуктивних сил у тісному взаємозв'язку з виробничими відносинами. На сучасному етапі особливої актуальності набуває уточнення сутності ефективності, оскільки це визначає не лише вибір відповідних показників і критеріїв оцінювання, а й напрями її підвищення [1].

Категорія «ефективність» інтерпретується з різних наукових позицій і перебуває у прямій залежності від якості управління ресурсами й витратами, відображаючи співвідношення між отриманими результатами та витратами на їх досягнення. Науковці по-різному трактують зміст поняття ефективності, що узагальнено у табл. 1.1.

Економічна ефективність, зокрема, розглядається як форма реалізації цілей виробництва та характеризує рівень віддачі трудових і матеріальних ресурсів. Крім того, оцінювання економічної ефективності підприємства ґрунтується на тому, наскільки фактичні результати відповідають очікуванням і потребам споживачів та суспільства загалом [9].

Таблиця 1.1

Визначення поняття «ефективність» різними науковцями

Автор	Визначення поняття «ефективність»
Андрійчук В.Г. [1]	- складне і багатогранне явище, яке характеризує органічне поєднання і взаємодію чотирьох факторів – робочої сили, основних засобів, предметів праці і землі
Ярославський А. О. [8]	- відображає ступінь реалізації виробничих відносин на всіх стадіях виробництва та є ключовим фактором відображення економічної безпеки та конкурентної позиції підприємства
Баглаєва Н. С., Суховєєва Ю. А. [4]	- максимально вигідне співвідношення між сукупними витратами та економічними результатами
Антощенкова В.В., Кравченко Ю.М. [2]	- відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, витрат, що зумовили, забезпечили його отримання
Череп А. В., Стрілець Є. М. [7]	- результативність процесу, операції, проекту, що визначається як відношення ефекту, результату до витрат, що зумовили його отримання
Базилевич В.Д. [3]	- категорія, яка характеризує віддачу, результативність виробництва. Вона свідчить не лише про приріст обсягів виробництва, а й про те, якою ціною, якими витратами ресурсів досягається цей приріст, тобто свідчить про якість економічного зростання
Бойчик І.М. [5]	- це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу
Ковальчук І.В. [6]	- поєднання ефективності базового та високотехнологічного виробництва, які залежать від ефективності використання основних фондів, трудових ресурсів, матеріальних ресурсів

Крім того, низка дослідників підкреслює, що поняття «ефективність» являє собою комплексний інтегральний показник економічної результативності, який відображає оптимальне співвідношення між отриманим ефектом або кінцевим результатом і сукупністю використаних ресурсів, спрямованих на досягнення визначених цілей підприємства [10].

Інші автори трактують «ефективність» як економічну категорію, що демонструє здатність підприємства реалізовувати поставлені завдання і

формується внаслідок досягнення збалансованої пропорції між витратною та результативною складовими з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх чинників виробничого середовища [11]. Ми поділяємо підхід, згідно з яким ефективність слід розуміти як процес оцінювання та порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з обсягом ресурсів, необхідних для їх досягнення. Важливо підкреслити, що цей показник характеризує не лише величину кінцевого результату, а й спосіб, швидкість і раціональність його досягнення. Саме тому в системі управління широко застосовуються відносні показники, що базуються на співвідношенні результатів і витрат у межах господарської діяльності [12].

Отже, категорію «ефективність» доцільно розглядати як відношення результатів до витрат, що охоплює два фундаментальні елементи: «результат» - характеристику стану окремих сфер діяльності або всієї господарської системи підприємства у певний момент часу, та «ефект» - відображення позитивних зрушень, динамічних тенденцій і приросту в розвитку суб'єкта господарювання [1]. З позиції економічної теорії ефективність має як якісні, так і кількісні виміри. Якісні показники розкривають змістовну сутність категорії, відображають логіку економічних процесів і механізмів їх формування, тоді як кількісні параметри демонструють дію закону економії часу, що проявляється у скороченні витрат часу, ресурсів і зусиль на створення продукції та оптимізації виробничих процесів.

Формування ефективності виробництва починається із забезпечення підприємства відповідними ресурсами, до яких належать три ключові групи: персонал (робоча сила), який виконує виробничі операції; засоби праці - машини, устаткування, інструменти, споруди та інші елементи матеріально-технічної бази; та предмети праці - сировина, матеріали, енергоносії. У процесі їхньої взаємодії утворюються певні витрати - матеріальні, трудові, енергетичні та інші. Саме ця взаємодія визначає зміст виробничого процесу та формує кінцевий ефект у вигляді продукції, послуг або інших виробничих результатів.

Подальше оцінювання ефективності дозволяє встановити рівень раціональності використання ресурсів і міру їхнього впливу на досягнення запланованих результатів. У найбільш узагальненому вигляді ефективність визначають як співвідношення між отриманими результатами та витратами, понесеними в процесі їх формування.

Таким чином, на рівень ефективності виробництва безпосередньо впливають як матеріальні, так і трудові ресурси, які є активними компонентами виробничого процесу й визначають його кінцевий результат - економічний ефект. Забезпечення збалансованого використання цих ресурсів є ключовою умовою підвищення ефективності та оптимізації виробничої діяльності.

Ефективність виробництва може проявлятися у різних формах. На основі опрацювання наукової літератури виявлено, що вчені виокремлюють чотири основні види ефективності, кожен з яких має власні змістові характеристики та функціональні ознаки. Їх структуру та взаємозв'язки представлено на рисунку 1.1.

Економічна ефективність	<ul style="list-style-type: none"> • відображає ступінь реалізації виробничих відносин і визначає ефективність виробництва продукції
Технологічна ефективність	<ul style="list-style-type: none"> • відображає взаємодію факторів виробництва із сучасними інноваційними технологіями в аграрному виробництві
Соціальна ефективність	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує ступінь задоволення потреб підприємства у засобах і умовах життєзабезпечення
Екологічна ефективність	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує виробничу діяльність підприємства, яка не завдає шкоди довкіллю і забезпечує виробництво екологічно чистої продукції

Рис. 1.1. Види ефективності та їх характеристики

Охарактеризовані види ефективності перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, формуючи цілісну систему, яка забезпечує досягнення максимально можливого обсягу виробництва за наявних ресурсних обмежень та сприяє зниженню матеріальних і фінансових витрат. Взаємозв'язок між різними видами ефективності є закономірним, оскільки кожен із них впливає на загальну результативність функціонування підприємства. Так, соціальна та економічна ефективність корелюють досить сильно, адже економічні результати визначають можливості підприємства у задоволенні соціальних потреб працівників, зокрема щодо рівня оплати праці, умов та безпеки роботи, можливостей професійного розвитку тощо. У свою чергу, підвищення технологічної ефективності, що передбачає удосконалення виробничих процесів і впровадження новітніх технологій, безпосередньо стимулює зростання економічної ефективності.

Особливого значення набуває екологічна ефективність, оскільки функціонування сільськогосподарських підприємств нерозривно пов'язане з використанням природних ресурсів, які потребують раціонального та відповідального ставлення. Підприємства аграрного сектору повинні діяти в межах концепції сталого розвитку, що передбачає збереження природного середовища, мінімізацію шкоди для екосистем та забезпечення відтворення ресурсного потенціалу для майбутніх поколінь [6]. Порушення екологічного балансу на підприємстві неминуче веде до зниження економічної та соціальної результативності.

Науковці також виокремлюють низку інших видів ефективності. За місцем отримання ефекту розрізняють загальнонаціональну та локальну ефективність. Загальнонаціональна ефективність характеризує стан і результативність функціонування економіки країни у цілому (наприклад, через показник ВВП на душу населення), тоді як локальна відображає результати виробничо-господарської діяльності конкретного підприємства, що виявляються у його економічному зростанні та отриманні прибутку. Щодо видів ефективності відповідно до характеру результатів, економічну

ефективність традиційно визначають як співвідношення між виробленою продукцією чи наданими послугами та витратами ресурсів, необхідних для їх отримання.

Первинна ефективність відображає базовий одноразовий ефект, сформований внаслідок здійснення підприємством виробничо-господарської діяльності або впровадження технічних, організаційних й економічних нововведень. На відміну від неї, мультиплікаційна ефективність проявляється у вигляді довгострокових позитивних результатів, які поширюються на інші сфери діяльності. Вона може набувати форми дифузійного ефекту, коли певне нововведення поширюється на суміжні галузі, або резонансного ефекту, коли впроваджені зміни у одній сфері стимулюють розвиток інших процесів у виробництві. Ефект «стартового вибуху» характеризує потужний імпульс розвитку, здатний спричинити подальше лавиноподібне зростання ефективності у певному виді діяльності [5].

Синергічна ефективність передбачає такий комбінований вплив сукупності нововведень, за якого загальний результат значно перевищує арифметичну суму окремих ефектів. Це свідчить про взаємне підсилення інноваційних рішень, що забезпечує суттєве покращення фінансово-економічного стану підприємства.

Залежно від поставленої мети оцінювання розрізняють абсолютну та порівняльну ефективність. Абсолютна ефективність характеризує загальний ефект або його величину на одиницю витрат, тоді як порівняльна використовується для визначення найраціональнішого варіанта серед кількох альтернативних рішень.

Отже, економічна ефективність слугує багатогранною соціально-економічною категорією, що відображає розвиток продуктивних сил у тісному взаємозв'язку з виробничими відносинами та закономірностями функціонування господарства. У сучасних умовах ринкової економіки та інтеграції аграрного сектора в глобальні економічні процеси оцінювання ефективності виробництва потребує комплексного підходу, який враховує як

максимізацію обсягів продукції при мінімізації витрат ресурсів, так і якісні характеристики продукції, що безпосередньо впливають на споживчі преференції, рівень задоволення потреб суспільства, соціальну відповідальність підприємства та його конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Економічна ефективність аграрного виробництва постає як інтегративна категорія, що об'єднує виробничі, управлінські та економічні процеси, забезпечуючи результативність діяльності підприємств та оптимальне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Вона включає оцінку технологічного рівня виробництва, продуктивності праці, раціональності організації виробничих процесів, а також фінансової стійкості та прибутковості підприємства. Одночасно враховуються фактори зовнішнього середовища – державне регулювання, ринкові умови, наявність інфраструктури, інноваційний потенціал та екологічні вимоги – і внутрішнього середовища – якість менеджменту, ефективність використання ресурсів, технологічна дисципліна та мотивація персоналу.

Для практичного забезпечення високого рівня економічної ефективності застосовується система кількісних і якісних показників, яка дозволяє комплексно оцінювати результати діяльності підприємства, визначати резерви підвищення продуктивності та оптимізації витрат, а також прогнозувати довгостроковий розвиток. Така система включає економічні індикатори (прибуток, рентабельність, валовий дохід), технологічні (продуктивність праці, енергоємність, фондівіддача), соціальні (рівень оплати праці, умови праці) та екологічні показники (раціональне використання природних ресурсів, підтримка родючості ґрунтів, мінімізація відходів).

Таким чином, економічна ефективність виробництва аграрної продукції постає як комплексна категорія, яка визначає не лише кількісні результати господарської діяльності, а й їхню якість та відповідність стратегічним цілям підприємства. Вона виступає ключовим критерієм для прийняття управлінських рішень, планування розвитку, мотивації персоналу,

впровадження інновацій і організаційних змін, що забезпечують стійкий розвиток аграрного сектору та конкурентоспроможність на національному й міжнародному рівнях.

1.2. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності виробництва та її основні показники

Підвищення ефективності аграрного виробництва є неможливим без об'єктивної економічної оцінки процесів і явищ, що відбуваються у сільському господарстві. Використання лише одного інтегрального критерію ефективності не забезпечує достатньої повноти такої оцінки, оскільки він не дозволяє відобразити різноманіття чинників, які впливають на формування виробничих результатів. Для цього необхідне застосування розгорнутої системи показників, що дає змогу дослідити вплив окремих факторів на виробничий процес. Лише комплекс показників забезпечує всебічний і достовірний аналіз, на основі якого можливо формувати науково обґрунтовані висновки щодо напрямів підвищення економічної ефективності аграрного виробництва. Така система дозволяє деталізувати ключові та допоміжні критерії, а також надати кількісну й якісну характеристику економічних процесів, пов'язаних з результативністю виробництва.

Ефективність аграрного виробництва формується під впливом комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх факторів належать: державна та соціальна політика (функціонування органів влади, дія законодавства, податкових і фінансових інструментів, економічних нормативів); інституційне середовище (науково-дослідні установи, освітні центри, галузеві асоціації); інфраструктурні компоненти (інноваційні фонди, банківські установи, фондові біржі, логістичні та інформаційні мережі, транспорт і торгівля); а також структурні трансформації в економіці й суспільстві, пов'язані з розвитком технологій, наукових досліджень і зміною

кваліфікаційної структури робочої сили. До внутрішніх чинників відносять природно-кліматичні умови, рівень матеріально-технічного забезпечення, організацію та технологію виробництва, систему управління, структуру і величину витрат. Саме внутрішні фактори визначають можливості раціональної мобілізації ресурсів, необхідних для забезпечення високої результативності аграрних підприємств. Сукупний вплив усіх наведених чинників дозволяє окреслити головні тенденції та суперечності розвитку галузі, а також сформулювати для підприємств адресні стратегічні й тактичні рекомендації. Значний вплив на ефективність виробництва справляють також регіональні особливості, які зумовлюють рівень конкурентоспроможності продукції та ресурсний потенціал підприємств [15].

У сучасній економічній літературі існує широкий спектр підходів до оцінки ефективності виробництва. Одним з найпоширеніших є системний підхід, який охоплює аналіз техніко-економічних та соціально-економічних відносин, що формуються в галузі тваринництва. У межах цього підходу враховується комплексний вплив усіх елементів виробництва на кінцеві результати діяльності трудових колективів, оскільки кожен із них тією чи іншою мірою визначає рівень результативності, прибутковості та формування економічного ефекту [16].

Основний принцип функціонування системи показників економічної ефективності полягає у всебічному відображенні причинно-наслідкових зв'язків, що формуються під впливом різних видів економічного ефекту. Система показників має бути інтегрованою складовою механізму ресурсозбереження й раціонального господарювання, орієнтованого на зниження витрат виробництва при одночасному підвищенні якості продукції до рівня міжнародних стандартів. Такі показники повинні стимулювати керівників і працівників до оптимізації використання всіх видів ресурсів та зниження витрат на одиницю споживчих властивостей продукції [16].

Система показників ефективності має відображати всі складові виробничого процесу. По-перше, частина показників є універсальною для всіх

рівнів національної економіки, тоді як інші мають галузеву специфіку. По-друге, показники мають відображати як натуральний, так і вартісний виміри ефективності. По-третє, один блок показників характеризує загальний рівень ефективності виробництва, а інший — ефективність використання окремих видів ресурсів. По-четверте, система показників повинна забезпечувати можливість кількісного оцінювання витрат та ресурсів, що формують економічний результат виробництва [14].

Для здійснення коректної оцінки важливе значення має вибір критеріїв ефективності, що слугують основою для кількісного визначення її рівня. Правильно сформульований критерій має повно й адекватно відобразити сутність ефективності як економічної категорії та бути універсальним для різних рівнів суспільного виробництва. Загальновизнаним є критерій, який визначає ефективність як співвідношення отриманого ефекту до сукупних витрат на його досягнення. Він виступає орієнтиром під час вибору найбільш раціональних способів використання ресурсів і виражається у збільшенні обсягу виробництва споживчих вартостей на основі раціонального використання ресурсної бази та підвищення продуктивності праці. Зважаючи на те, що кінцевою метою виробництва є задоволення потреб суспільства за рахунок створення національного доходу, критерієм економічної ефективності на макrorівні виступає величина національного доходу в розрахунку на душу населення та можливість його максимізації за умов найменших витрат праці та засобів.

Критерій соціальної ефективності передбачає досягнення належного рівня добробуту населення. Сукупний критерій ефективності відображає максимально можливий обсяг виробництва високоякісної продукції на одиницю використаної сировини чи виробничої потужності та забезпечення такого рівня перевищення доходів над витратами, який дає змогу здійснювати розширене відтворення, вирішувати соціальні завдання, задовольняти запити споживачів, збільшувати ринкову частку та підвищувати вартість підприємства [13].

У галузі тваринництва економічна ефективність проявляється у збільшенні обсягу чистої продукції за умов мінімізації витрат засобів та праці при раціональному використанні матеріальних і трудових ресурсів. У цьому випадку економічний ефект визначається обсягом валової продукції за вирахуванням спожитих засобів виробництва (амортизаційних відрахувань, вартості кормів тощо). Загальні критерії ефективності виробництва наведено на рисунку 1.2.

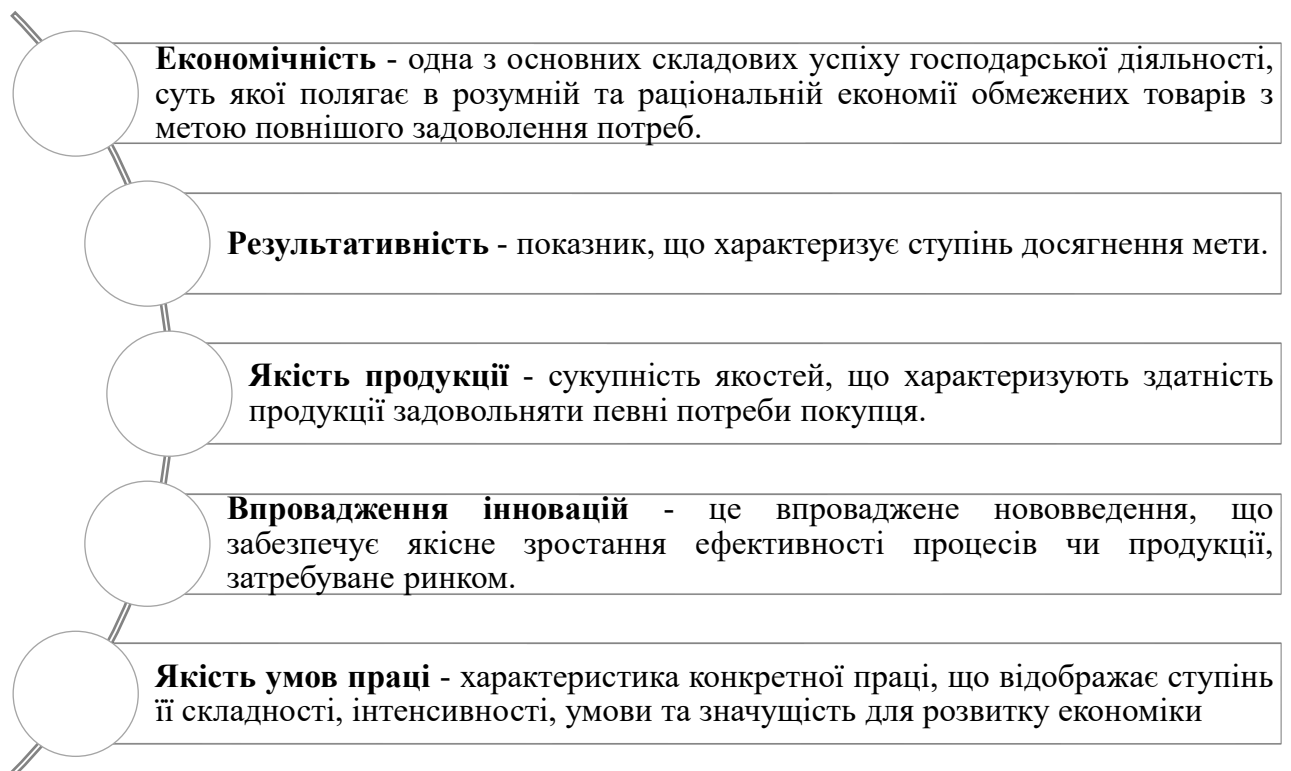

Рис. 1.2. Критерії ефективності виробництва підприємства

Економічна ефективність тваринництва оцінюється комплексно, з урахуванням чотирьох ключових її різновидів: технологічної, економічної, соціальної та екологічної. Кожен із цих видів має власні критерії, індикатори та специфічну систему показників, які дають змогу всебічно аналізувати результативність галузі. Технологічна ефективність відображає рівень виробництва продукції у співвідношенні до обсягів залучених ресурсів та характеризується оптимізацією витрат і скороченням собівартості продукції. Для її оцінювання застосовують показники продуктивності худоби й праці,

енергоємності виробничих процесів, обсягу валової продукції на одиницю площі або на одну умовну голову, витрат корму на одиницю продукції та вартості кормової одиниці. Економічна ефективність визначає здатність галузі забезпечувати розширене відтворення та досягати фінансової стійкості. Її основним критерієм є максимізація прибутку або валового доходу, а ключовими показниками - рівень рентабельності, собівартість реалізованої продукції, величина прибутку в розрахунку на одного працівника, одну голову худоби чи одиницю площі.

Соціальна ефективність відображає рівень добробуту працівників, зайнятих у галузі тваринництва. Критерієм соціальної ефективності є максимізація реального рівня оплати праці. Для її вимірювання використовують такі показники, як середній рівень заробітної плати, співвідношення темпів зростання продуктивності праці та оплати праці, а також частка доплат і надбавок у структурі доходу працівників. Екологічна ефективність орієнтована на мінімізацію негативного впливу виробництва на довкілля і забезпечення безпечних умов функціонування аграрної екосистеми. Її ключовими критеріями є запобігання деградації природних ресурсів та підвищення екологічності продукції. Оцінювання здійснюється за показниками якості та родючості ґрунтів, раціонального використання водних ресурсів, рівня екологічної забезпеченості технологій, зокрема біоконверсії відходів [17].

Загалом, при визначенні економічної ефективності виробництва застосовують як натуральні, так і вартісні показники. Натуральні показники самостійно не дають повної оцінки ефективності, однак виступають вихідними величинами для подальших розрахунків. В умовах ринкової економіки зростає значення вартісних показників, оскільки вони забезпечують точніше відображення процесів товарно-грошового обігу, зміцнюють економічні зв'язки та підсилюють роль господарського розрахунку [18].

Усі показники економічної ефективності поділяють на специфічні (часткові) та загальні. Специфічні показники характеризують окремі аспекти

виробничого процесу (якість продукції, ефективність використання основних фондів, матеріальних ресурсів, обігових коштів, рентабельність окремих видів продукції). Загальні показники дають можливість оцінити діяльність підприємства у комплексі - рівень фондівдачі, енергомісткість виробництва, фонд оплати праці тощо [19].

Оцінити результативність тваринницького виробництва за одним універсальним показником неможливо, оскільки галузь характеризується високою залежністю від природних, технологічних, економічних і соціальних факторів. Тому необхідною є система показників, яка дає змогу визначити забезпеченість підприємства ресурсами, встановити рівень їх використання, окреслити напрями підвищення економічної ефективності (рентабельність, продуктивність, рівень витрат, собівартість) та виявити чинники, що визначають виробничий результат (організація праці, система утримання, технологія годівлі, продуктивність тварин). Найповніший вимір результатів виробництва забезпечує показник вартості валової продукції, який демонструє фактичний обсяг виготовленої продукції та визначає пряму частку підприємства у формуванні національного економічного ефекту. Показники, що базуються на обчисленні валової продукції, об'єктивніше відображають ефективність праці колективу.

Під час аналізу тваринницького виробництва особливе значення мають такі показники, як продуктивність праці, рентабельність, обсяг виробництва у натуральному й вартісному вимірі, собівартість одиниці продукції, фондівдача, рівень забезпеченості ресурсами та кількість виробленої продукції на одиницю земельної площі. Традиційними показниками ефективності використання ресурсів є виробіток праці, фондівдача та обсяг валової продукції в розрахунку на одну гривню виробничих витрат. Кожен із цих показників характеризує окрему сторону виробничого процесу, а їх сукупність дозволяє сформувати повну картину ефективності діяльності як окремого підприємства, так і групи господарств різних регіонів. Водночас для оцінювання економічного ефекту доцільно використовувати показник

валового доходу, оскільки він меншою мірою залежить від динаміки цінних коливань, що дозволяє об'єктивно оцінити фактичні результати діяльності підприємства [19].

У сучасних умовах головною економічною метою будь-якого підприємства є отримання максимального прибутку, який виступає ключовим індикатором ефективності та важливою передумовою забезпечення стабільного розширеного відтворення. Прибуток є результатом ефективної господарської діяльності та основним джерелом самофінансування підприємств тваринництва. Як показник ефективності його можна застосовувати для оцінювання результативності виробництва як окремих видів продукції, так і аграрного виробництва загалом [14].

Водночас абсолютна величина прибутку не завжди є достатньою для порівняльного аналізу між підприємствами чи між видами продукції. Тому необхідно використовувати відносні показники, зокрема рентабельність, яка виражається у відсотковому співвідношенні прибутку (або чистого доходу) до собівартості реалізованої продукції або до вартості основних і оборотних фондів. Саме показник рентабельності є більш аналітичним і дає змогу коректно порівнювати результативність виробництва в різних умовах господарювання [15]. Він визначається за формулою 1.1:

$$N_p = (m / (c + v)) \times 100, \quad (1.1)$$

де N_p - рівень рентабельності, %; m - чистий дохід або прибуток; $c + v$ – собівартість продукції.

В системі показників економічної ефективності важливе місце займає собівартість продукції. Цей показник відображає сукупні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції. Собівартість сама по собі не показує, як змінюється дохідність виробництва і не є показником його ефективності, тому для встановлення прибутковості окремих видів продукції її порівнюють із виручкою від реалізації. Прибутковість, в свою чергу, залежить від рівня цін, за якими продукція реалізується та від її кількості і якості. Важливість цього показника посилюється в умовах зростання обсягів

виробництва, оскільки при цьому зниження одного з елементів собівартості призводить до підвищення конкурентоспроможності та рентабельності продукції [16].

Розвиток тваринництва здійснюється за допомогою великих вкладів на будівництво підприємств, оснащення їх енергоємними машинами і обладнанням. Тому дуже важливо оцінити як використовуються введені до строю потужності. Під виробничою потужністю підприємств розуміють можливість виробляти максимально можливий об'єм кінцевого виду продукції за визначений проміжок часу.

Також важливим системним показником є оцінка ефективності використання основних виробничих засобів. У зв'язку з цим для характеристики рівня інтенсивного використання основних виробничих засобів у тваринництві можна використовувати традиційну систему економічних показників: фондозабезпеченість, фондоозброєність, фондооснащеність [17].

Результати виробництва та економічну ефективність тваринництва неможливо адекватно охарактеризувати за допомогою лише одного показника, оскільки вона є багатогранною категорією, що формується під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів. До провідних факторів належать природні умови, які визначають продуктивність тварин та якість кормової бази; матеріальні ресурси, що включають основні виробничі фонди, сировину, корми та обладнання; трудові ресурси, які характеризуються рівнем кваліфікації, організацією праці та мотивацією персоналу; а також організаційно-економічні фактори, що відображають ефективність управлінських рішень, технологічних процесів і фінансове забезпечення підприємства.

Для всебічної та об'єктивної оцінки економічної ефективності виробництва продукції тваринництва необхідно застосовувати комплексну систему показників, яка дозволяє враховувати всі основні аспекти діяльності підприємства та специфіку галузі. Така система повинна включати економічні

індикатори, які оцінюють продуктивність використання матеріальних і трудових ресурсів, собівартість продукції, рентабельність та прибуток підприємства; технологічні показники, що відображають рівень продуктивності праці, ефективність утримання та годівлі тварин, обсяг валової продукції на одиницю площі чи на умовну голову, а також енерго- та кормоємність виробництва.

Окрему увагу слід приділяти соціальній ефективності, яка характеризує здатність підприємства забезпечувати населення продукцією тваринного походження на рівні раціональних норм харчування, виконувати соціальні зобов'язання щодо зайнятості та оплати праці персоналу, підтримувати стабільний рівень доходів працівників та їх соціальний захист. Соціальні показники включають рівень заробітної плати, співвідношення темпів зростання продуктивності та оплати праці, ефективність використання робочого часу та забезпечення безпечних умов праці. Важливим напрямом є екологічна ефективність, яка визначає відповідність виробничих процесів вимогам збереження довкілля, раціонального використання природних ресурсів та підтримання родючості ґрунтів. До таких показників належать рівень використання водних і земельних ресурсів, мінімізація відходів та шкідливих викидів, ефективна переробка та утилізація відходів, а також підтримання природного біорізноманіття [15].

Інтеграція економічних, соціальних і екологічних показників у єдину систему дозволяє отримати комплексну характеристику ефективності тваринницького виробництва. Вона забезпечує можливість не лише оцінити поточний стан підприємства, а й визначити резерви підвищення продуктивності, оптимізації витрат, вдосконалення технологій, організації праці та системи управління. Крім того, така система показників дає змогу прогнозувати довгострокові результати діяльності, визначати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, оцінювати конкурентоспроможність продукції на ринку та приймати стратегічно обґрунтовані управлінські рішення [16].

Таким чином, економічна ефективність тваринництва розглядається як комплексна категорія, яка відображає не лише кількісні результати господарської діяльності, а й якісні характеристики продукції, рівень соціальної відповідальності підприємства та його вплив на навколишнє середовище. Використання системи комплексних показників дозволяє формувати цілісне бачення ефективності та розробляти практичні рекомендації для підвищення продуктивності, оптимізації ресурсів і забезпечення сталого розвитку галузі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні показники ефективності виробництва продукції тваринництва

Ефективність	Показник
Використання виробничих ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг валової і товарної продукції в натуральному і грошовому виразі; - використання виробничих фондів; - продуктивність; - коефіцієнт обороту стада; - середньодобовий приріст живої маси; - витрати кормів і витрати праці на 1000 шт. яєць і 1 ц приросту; - продуктивність праці.
Фінансово-економічного стану	<ul style="list-style-type: none"> - виробнича собівартість 1 кг приросту, 1000 шт. яєць; - собівартість кормів; - витрати на 1 кг приросту, 1000 шт. яєць; - обсяг реалізованої продукції тваринництва; - виручка від реалізації; - ціна реалізації; - чистий прибуток; - рівень рентабельності; - коефіцієнт загальної ліквідності; - коефіцієнт оборотності оборотних коштів; - капіталовіддача і капіталомісткість; - фондозабезпеченість, фондоозброєність і фондівіддача.
Ринку продукції	<ul style="list-style-type: none"> - ступінь насиченості ринку продукцією тваринництва; - баланс попиту і пропозиції продукції тваринництва; - конкурентоспроможність продукції тваринництва; - купівельна здатність населення.
Соціальна	<ul style="list-style-type: none"> - рівень заробітної плати працівників галузі; - рівень кваліфікації кадрів; - плинність кадрів; - розмір фонду споживання на 1 працівника; - рівень професійних захворювань і травматизму; - рівень використання засобів комп'ютеризації; - рівень розвитку соціальної інфраструктури.

В нинішніх умовах ринкової економіки, коли гарантом економічної та соціальної стабільності стають не державні інститути, а безпосередні результати праці та ефективність діяльності самих господарюючих суб'єктів, власники засобів виробництва та створеної продукції особливо зацікавлені у високоефективному веденні господарства та об'єктивній оцінці його результатів. Ефективність управління визначає не лише дохідність і прибутковість підприємства, а й його здатність забезпечувати стабільне функціонування, розширене відтворення та конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Ринок встановлює економічні взаємовідносини між товаровиробниками, які можуть здійснюватися лише через систему достовірних і порівнянних показників ефективності. Лише така система дозволяє оцінити реальну продуктивність, визначити резерви підвищення результативності та забезпечити взаємовигідний обмін товарами, а також раціональне використання ресурсів. У цій системі показників відображаються як кількісні аспекти діяльності підприємства (обсяги виробництва, витрати, прибуток), так і якісні (ефективність організації праці, рівень технологічної дисципліни, якість продукції).

Постійне удосконалення та адаптація системи показників ефективності виробництва є ключовим елементом забезпечення високої результативності господарства. Це передбачає не лише регулярний контроль і аналіз показників, а й впровадження сучасних методів планування, мотивації та управління ресурсами, які дозволяють враховувати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, оптимізувати виробничі процеси та підвищувати економічну та соціальну віддачу від діяльності підприємства. Таким чином, системне застосування та постійне вдосконалення показників ефективності стає фундаментальною умовою не тільки для досягнення стабільних економічних результатів, але й для забезпечення довгострокового розвитку та конкурентоспроможності аграрних підприємств.

1.3. Особливості формування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективного виробництва продукції тваринництва

У сучасних умовах інтернаціоналізації та подальшого розгортання процесів глобалізації лише виробництво високоякісної продукції здатне забезпечити сталі конкурентні позиції аграрних підприємств на світових ринках та створити передумови для довгострокового нарощування експорту продукції тваринництва. Саме відповідність продукції міжнародним нормам якості та безпечності формує репутаційний капітал виробників і визначає їх доступ до зовнішніх ринків.

Водночас у практиці вітчизняного агробізнесу нерідко зберігається спрощене бачення механізму забезпечення якості тваринницької продукції, що ототожнює його лише з виконанням стандартів, технічних умов чи вимог замовників. За такого підходу відповідальність за якість фактично перекладається на контрольні служби, тоді як системність, превентивність та інтегрованість заходів з управління якістю залишаються поза увагою.

Сучасні концепції забезпечення якості, зорієнтовані на запити споживачів і зростаючі вимоги інших зацікавлених сторін, трактують організаційно-економічний механізм як багаторівневу та багатогранну систему. Він має охоплювати всі етапи життєвого циклу продукції тваринного походження — від виробництва кормів, утримання та годівлі тварин до первинної переробки, зберігання, транспортування й реалізації. Особливої уваги потребує виробнича стадія, яка вимагає значних фінансових ресурсів, упровадження сучасних технологій, дотримання гігієнічних норм, біобезпеки та технологічної дисципліни.

Поняття «механізм» активно використовується в різних галузях суспільної діяльності. У тлумачному словнику іноземних слів воно визначається як внутрішня структура певного явища або сукупність процесів і станів, що його формують [20]. Цінність такого визначення полягає в акцентуванні на структурному підході: перш ніж досліджувати

функціонування механізму, необхідно з'ясувати принципи його побудови. У процесі формування механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства загальна мета деталізується через систему конкретних цілей відповідно до обраної стратегії розвитку, а їх досягнення забезпечується виконанням певних завдань [25].

Для виокремлення структурних елементів економічного механізму у науковій літературі часто використовується категорія «організаційно-економічний механізм», під якою розуміють систему, що формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників і відображає складну сукупність економічних відносин та процесів, які забезпечують функціонування підприємства [23; 24]. Такий механізм є одним з визначальних факторів результативності діяльності підприємства, оскільки виступає інструментом досягнення стратегічних цілей та реалізації управлінських рішень.

Сутність організаційно-економічного механізму розкривається через його основні ознаки: елементні, які відображають структуру механізму та взаємозв'язки між окремими елементами; функціональні, що характеризують сукупність видів господарської діяльності, спрямованої на досягнення поставлених цілей; та процесні, які визначають механізм як систему підготовки, ухвалення та реалізації управлінських рішень [28–30].

Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності підприємства є складовою ширшого господарського механізму та включає систему організаційних, економічних і фінансових методів, що реалізуються на всіх рівнях управління. Він не може функціонувати автономно, оскільки повністю інтегрований у загальну систему управління підприємством. До його функціонального змісту належать процеси розроблення, ухвалення та впровадження управлінських рішень, спрямованих на реалізацію стратегічної мети підприємства. Застосування такого механізму передбачає здійснення цільових управлінських впливів для забезпечення зростання прибутковості, ефективного використання ресурсів та зміцнення конкурентних позицій підприємства [21]. Принципи функціонування

організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Принципи функціонування організаційно-економічного механізму
забезпечення ефективності діяльності підприємства

Принципи функціонування механізму	
Стратегічні	Системність та цілісність
	Орієнтація на стратегічні цілі
	Поєднання організаційного та економічного впливу
	Динамічність та адаптивність
	Інтеграція управління
	Контроль та моніторинг
	Рефлексія
Тактичні	Системність та узгодженість
	Оперативність
	Орієнтація на результат
	Пропорційність
	Моніторинг
	Інформаційна повнота
Загальносистемні	Об'єктивність
	Цілісність
	Наукова обґрунтованість
	Доцільність
	Стабільність та спадкоємність
	Відкритість

Стратегічні принципи функціонування організаційно-економічного механізму спрямовані на досягнення ефективності через системний підхід, який інтегрує організаційні та економічні важелі управління. До основних принципів відносять цілісність системи, орієнтацію на стратегічні цілі, поєднання організаційних і економічних методів управління, а також безперервний моніторинг ключових показників ефективності, таких як прибуток, рентабельність, продуктивність праці та рівень використання ресурсів.

Тактичні принципи передбачають системність та узгодженість усіх елементів механізму, гнучкість адаптації до змін умов ринку, орієнтацію на

результат, контроль за показниками та використання комплексних вартісних критеріїв для оцінки ефективності (обсяг виробництва, витрати, дохідність). Загальносистемні принципи забезпечують цілісність, збалансованість та адекватність умовам господарювання, що є критично важливим для підтримки стабільності функціонування механізму та досягнення високих показників діяльності підприємства.

Основна функція організаційно-економічного механізму полягає у реалізації процесів розробки, ухвалення та виконання управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічної мети та виконання поставлених завдань [22]. Об'єктом його впливу є потенціал підприємства, а кінцевою метою – ефективні результати діяльності. Структура механізму включає підсистеми прогнозування та планування розвитку, мотивації, організації, контролю, інформаційного забезпечення та управління підприємством [27].

Вітчизняні дослідники виділяють дві основні складові: організаційну, яка відповідає за якісний аспект функціонування механізму, та економічну, що забезпечує оцінку його кількісних результатів. Процес формування організаційно-економічного механізму включає кілька етапів: визначення мети, поточних і стратегічних завдань; постановку завдань, що має вирішувати механізм; визначення впливу суб'єктів механізму на його об'єкти; формулювання принципів та вибір інструментів механізму відповідно до цілей; розробку методики оцінки ефективності; створення алгоритму моніторингу реалізації механізму та оцінки його результативності [29].

Науковці виділяють різні види механізму забезпечення ефективності: економічний, організаційний, соціальний, технічний, інформаційний та екологічний. Економічний механізм відіграє ключову роль, оскільки він забезпечує ефективну взаємодію всіх складових підприємства, раціональне використання ресурсів, удосконалення системи управління, стимулювання працівників, розробку системи показників ефективності та створення умов для досягнення бажаних результатів не адміністративним шляхом, а через зацікавленість усіх учасників виробничого процесу [31].

Особливості формування організаційно-економічного механізму у тваринництві визначаються поєднанням організаційних та економічних важелів, які враховують галузеві особливості: тривалий цикл виробництва, високу залежність від природних факторів та значні стартові витрати. Ефективність функціонування залежить від раціональної системи управління, що охоплює планування, контроль, стимулювання, а також від розвитку інфраструктури, що забезпечує логістику та збут продукції. Не менш важливим є впровадження інноваційних технологій для підвищення продуктивності та стабільне фінансування, яке дозволяє покривати витрати та модернізувати виробництво.

Організаційні важелі включають управління виробничими процесами (раціональна організація робіт, чіткий розподіл функцій, впровадження сучасних методів контролю якості), розвиток інфраструктури (логістичні ланцюги, ветеринарне обслуговування, системи зберігання та переробки продукції) і впровадження інновацій (автоматизація, сучасні системи годівлі, селекція, утримання тварин). Економічні важелі забезпечують стабільне фінансування (використання кредитів, державних програм підтримки, інвестицій), систему мотивації та матеріального заохочення працівників, конкурентоспроможність продукції через оптимізацію витрат і підвищення якості, а також управління ризиками, пов'язаними з погодними умовами, епізоотіями та коливанням цін на корми [26].

Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності підприємства є складною багаторівневою системою, яка інтегрує оптимально підібрані форми управління, методи, структурні елементи, ресурси та функції, що спрямовані на досягнення стратегічних і оперативних цілей господарської діяльності. Такий механізм виконує роль основного інструменту регулювання виробничих, фінансових, технологічних та управлінських процесів на всіх рівнях підприємства, забезпечуючи їхню координацію, синхронізацію та ефективну взаємодію.

Основним завданням організаційно-економічного механізму є формування ефективних взаємозв'язків підприємства з його зовнішнім середовищем, що включає ринкові умови, державне регулювання, соціальні очікування та екологічні вимоги. Це досягається через комплексне використання економічних важелів (оптимізація витрат, забезпечення прибутковості, стимулювання продуктивності праці, інвестиційна та фінансова політика) та організаційних інструментів (раціональна структура управління, впровадження сучасних технологій, розвиток виробничої інфраструктури, системи контролю якості та планування).

Даний механізм забезпечує оперативне та стратегічне регулювання діяльності підприємства відповідно до його фактичного стану, ресурсного потенціалу та ринкових вимог, дозволяючи адаптувати процеси до змін зовнішнього середовища та внутрішніх умов. Він забезпечує інтеграцію всіх підсистем підприємства: прогнозування та планування розвитку; організації та координації виробничих процесів; мотивації та стимулювання персоналу; контролю та оцінки ефективності діяльності; інформаційного забезпечення та підтримки управлінських рішень.

Функціонування організаційно-економічного механізму сприяє підвищенню економічної, соціальної та екологічної ефективності підприємства. Це дозволяє не лише забезпечувати максимальну віддачу від використаних ресурсів, оптимізувати витрати та підвищувати продуктивність праці, а й реалізовувати соціальні функції підприємства, зберігати довкілля та підвищувати якість продукції. У комплексі це створює умови для конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечення фінансової стійкості та розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Таким чином, організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності підприємства є не просто набором інструментів управління, а системою взаємопов'язаних процесів і взаємодій, що дозволяє здійснювати ефективне планування, координацію та контроль діяльності підприємства,

адаптувати його до змін зовнішнього середовища, раціонально використовувати ресурси та досягати стратегічних цілей розвитку. Його впровадження та постійне вдосконалення стає визначальним фактором успішного функціонування підприємства у конкурентному ринковому середовищі.

Висновки до першого розділу

За результатами проведеного дослідження було обґрунтовано теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва, розкрито сутність категорії «ефективність», охарактеризовано методичні підходи до її оцінювання та визначено специфіку побудови відповідного механізму в аграрній галузі.

Узагальнення наукових підходів до трактування поняття «ефективність» засвідчило, що воно є багатовимірною економічною категорією, яка відображає співвідношення між отриманими результатами та понесеними витратами, охоплює як кількісні, так і якісні аспекти виробничої діяльності та характеризує здатність підприємства раціонально використовувати наявні ресурси. Ефективність у тваринництві формується під впливом взаємодії трудових, матеріальних, технічних і природних ресурсів, а поєднання економічних, технологічних, соціальних та екологічних складових визначає загальний результат виробничого процесу.

Дослідження методичних підходів до оцінки ефективності показало, що її неможливо виміряти одним інтегральним показником, а тому необхідним є застосування комплексної системи індикаторів. Вона включає натуральні та вартісні показники, що характеризують рівень продуктивності, собівартість, рентабельність, фінансову стійкість, ресурсозабезпеченість, конкурентоспроможність та соціально-екологічні аспекти функціонування підприємств галузі. Система таких показників дозволяє не лише кількісно

оцінити результативність виробництва, а й виявити ключові резерви підвищення ефективності.

Визначено, що формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва передбачає поєднання організаційних і економічних інструментів управління, спрямованих на забезпечення раціонального використання ресурсів, оптимізацію витрат, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності продукції. Врахування галузевих особливостей тваринництва, тривалого виробничого циклу, високої капіталомісткості, залежності від природно-кліматичних умов, зумовлює необхідність побудови адаптивної, гнучкої й науково обґрунтованої системи управління.

Важливе місце у механізмі посідають стратегічні, тактичні та загальносистемні принципи його функціонування, які забезпечують узгодженість управлінських рішень, ефективну взаємодію між структурними елементами підприємства, своєчасний моніторинг результативності та оперативне реагування на зміни зовнішнього середовища.

Отже, теоретичні дослідження, проведені у першому розділі, створюють фундамент для подальшого аналізу практичних аспектів діяльності підприємства, оцінки фактичної ефективності виробництва його продукції та розроблення дієвих шляхів удосконалення організаційно-економічного механізму з метою підвищення результативності функціонування галузі тваринництва.

РОЗДІЛ 2. СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організаційно–економічна характеристика діяльності підприємства

В Синельниківському районі в 2019 році в Дніпропетровській області було створено ТОВ «ДВК АЛЬЯНС». Враховуючи специфіку регіональну, кліматичну, економічну, технологічну зазначена організація займається вирощуванням як продукції рослинництва так і продукції тваринництва, в розрізі галузі птахівництва (вирощування качок) та іншими видами діяльності. Наявність зручного автомобільного сполучення, великих міст для реалізації продукції птахівництва, які розташовані на відстані 40-70 км від підприємства, водних джерел, була вибрана і реалізована стратегія вирощування даного виду продукції тваринництва. Наявна структура управління представлена на рис. 2.1.

Рис. 2.1 Організаційна структура управління підприємства

Рис. 2.1 показує наявний на 2024 і 2025 рр. керівний склад підприємства. В галузі тваринництва управляє виробничими процесами завідувач птахофермою, а контролює епізоотологічний стан – головний ветеринар. Земельний фонд ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» з 2022 по 2024 рр. складав весь цей час 2621 га. Динаміку загального земельного фонду розглянемо на рис. 2.2.

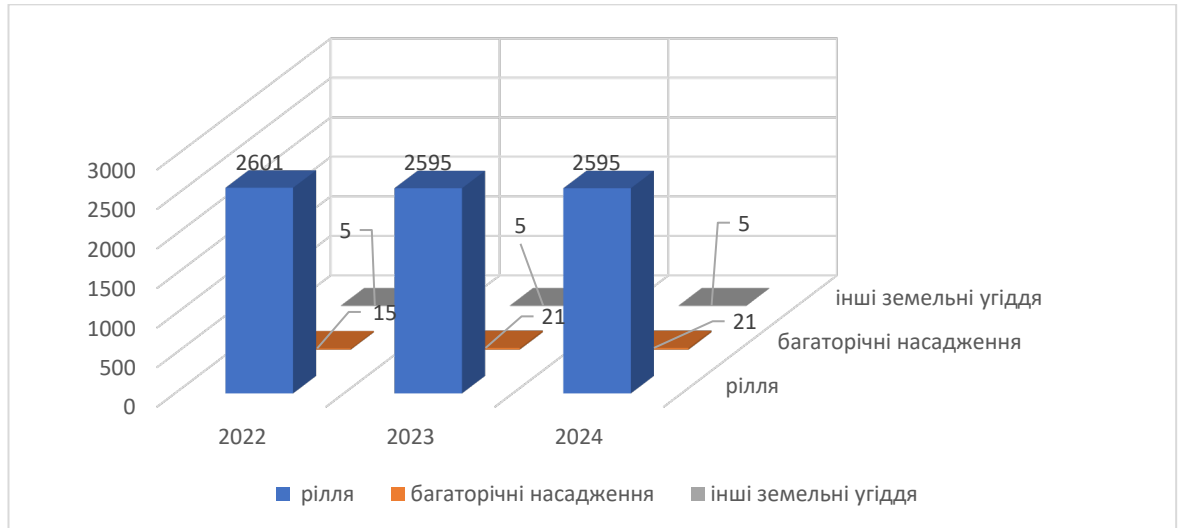

Рис. 2.2 Динаміку загального земельного фонду ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» (2022-2024 рр.), га

В товаристві (з рис. 2.1) площа ріллі зменшилася на 6 га, на яких було закладено багаторічні насадження. Інші землі (5 га) включають в себе водні площі (близько 1,5 га), не змінилися за весь час дослідження. Стосовно інтенсивності використання цих земельних ділянок і забезпеченість ними будемо спостерігати в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Інтенсивність використання земельних ділянок

Показник	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Коефіцієнт освоєння	1	1	1	100,0
Коефіцієнт розораності	0,992	0,99	0,99	99,8
Коефіцієнт меліорованості	0,05	0,08	0,11	220,0
Кількість працівників, осіб	23	30	30	130,4
Припадає на одного працівника, га:				
- с.-г. угідь	113,7	87,2	87,2	76,7
- ріллі	113,1	86,5	86,5	76,5

Інтенсивність використання всіх земельних ділянок (табл. 2.1) є високою, коефіцієнт освоєння і розораності дорівнюють одиниці і були незмінними. Зростає прискорено площа меліорованих земель, темп приросту склав 120%, однак сам розмір площ, які зрошуються, є малим. В товаристві одним працівником оброблялося в 2024 р. 87,2 га, що знизилася на 23,3% відносно 2022 р. Така тенденція показує, що погіршилося забезпечення праці людей основними засобами.

Аналізуючи вирощену і реалізовану продукцію в товаристві представимо її у вигляді структури на рис. 2.3.

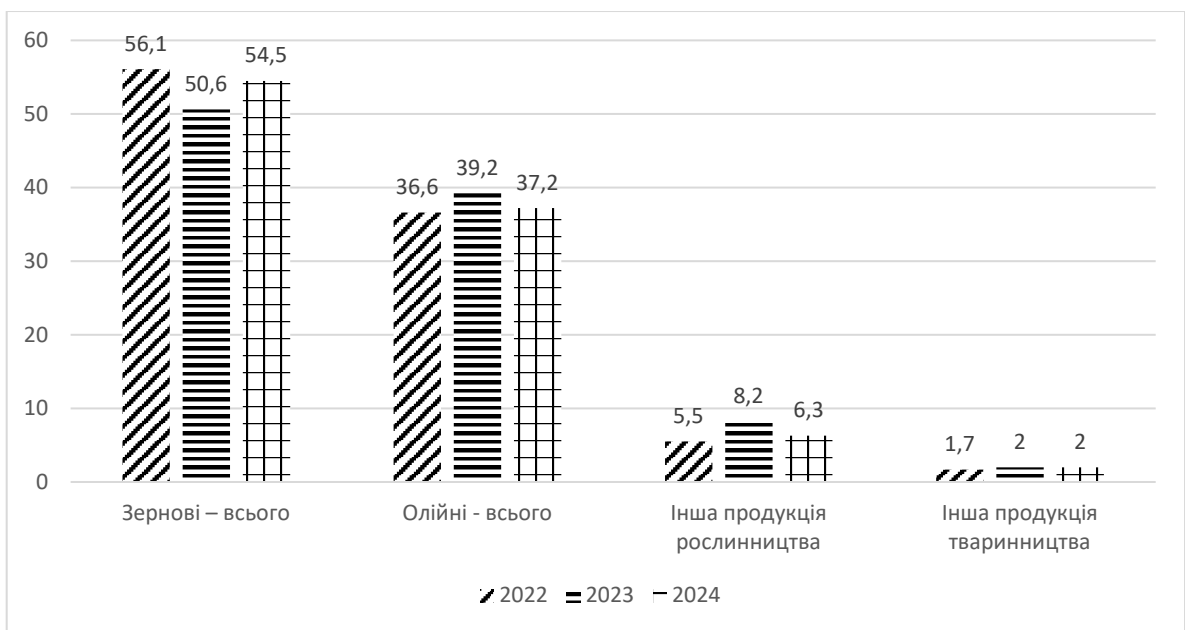

Рис. 2.3 Структура виручки від реалізації продукції ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», %

Рис. 2.2 констатує, що в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» максимальну частку в надходженнях складає продукція рослинництва, саме зернові культури є в основі визначення спеціалізації. Напрямок виробництва зерно-олійний, що сформувався за останні три роки. Частка продукції тваринництва (птаківництва) з 1,7% в 2022 р. зросла до 2,0% в 2024 р. Частка зернових культур за ці роки не знижувалася менше 50%, в межах 35-40% коливається частка надходжень від олійних культур. Частка іншої продукції рослинництва (продукція садівництва) дорівнювала 5-9%.

В середньому динаміка виручки від реалізації показана на рис. 2.4

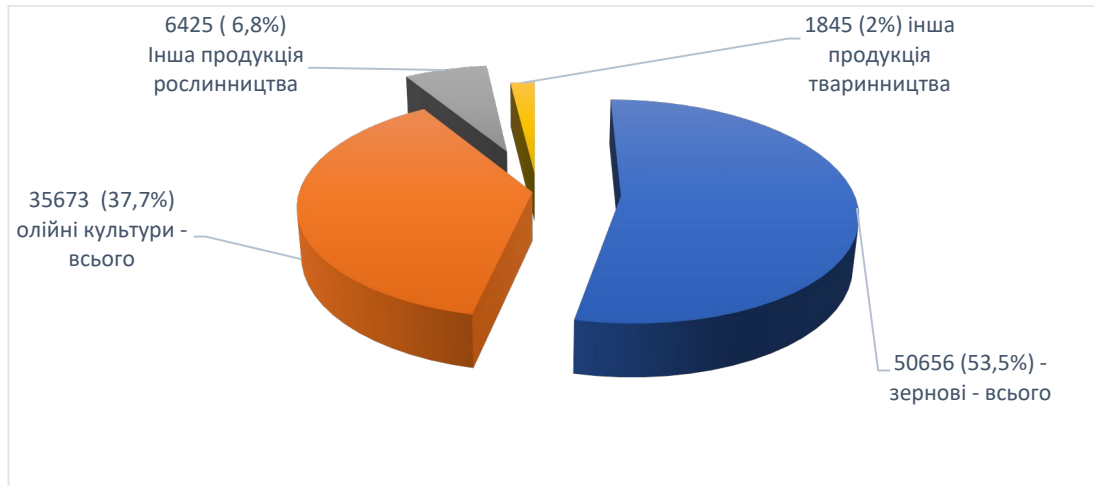

Рис. 2.4 Грошові надходження від реалізації продукції в середньому за 2022-2024 рр., тис. грн. (%)

Капітал, який вміщує в себе потенціал людської праці, є основним ресурсом в функціонуванні будь-якого підприємства. Праця людей є об'єднуючим елементом між всіма іншими факторами – інформацією, технологією, капіталом, землею тощо. Його використання визначається рядом показників розрахованих і записаних в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Рівень використання персоналу в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС»

Показник	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Чисельність працівників, осіб	23	30	30	130,4
Фактично витрачений час, тис. люд. - год.	44,41	56,85	56,97	128,3
Нормативний запас праці, тис. люд.-год.	44,28	57,75	57,75	130,4
Трудова активність, тис. люд.-год.	1,93	1,90	1,90	98,4
Коефіцієнт використання робочого часу	1,00	0,98	0,99	99,0

Наявна чисельність персоналу в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» зросла на 7 осіб (30,4%), що є наслідком зміни диверсифікації виробництва і розширення вирощування продукції, яка є трудомісткою (фрукти, качки). Фактичний час, який витрачає одна людина в середньому за рік знизилася в незначному розмірі і показує, що час використовується раціонально. Підтвердженням

цього є і значення коефіцієнту використання робочого часу, який майже дорівнює одиниці.

Наступним чинником, який застосовується в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», є засоби праці, експлуатація яких забезпечує безперервну діяльність товариства. Розглянемо в табл. 2.3 забезпеченість цим активом товариства.

Таблиця 2.3

Забезпеченість виробничими засобами та ефективність їх використання

Показник	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Вартість основних засобів, тис. грн.	40620,8	41944,2	44063,3	108,5
Вартість оборотних засобів, тис. грн.	66696,0	87968,6	171023,8	256,4
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	85889	126069	169164	197,0
Прибуток, тис. грн.	19679	25337	4516	22,9
Капіталооснащеність, тис. грн.	1552,8	1603,4	1684,4	108,5
Капіталоозброєність, тис. грн.	1766,1	1398,1	1468,8	83,2
Фондовіддача, грн.	2,11	3,01	3,84	181,9
Фондомісткість, грн.	0,47	0,33	0,26	55,4
Матеріаловіддача, грн.	2,1	2,5	1,22	58,1
Матеріаломісткість, грн.	0,48	0,40	0,82	170,8
Коефіцієнт оберненості оборотного капіталу	1,29	1,43	0,99	76,7
Тривалість одного обороту оборотного капіталу, днів	283	255	369	130,4
Норма прибутку, %	18,3	19,5	2,1	-16,2 в.п.

Істотне зростання в товаристві бачимо щодо використання оборотних засобів. Їх ріст склав 2,56 рази з 2022 по 2024 рр., оскільки такі галузі як птахівництво, вирощування фруктів та інших видів продукції потребують значних витрат матеріальних і це вплинуло на зростання вартості цих активів в товаристві. Порівнюючи їх абсолютне зростання з ефективністю використання простежуємо в останньому зниження. Так, кількість днів

обертання цього капіталу зросла на 86 (30,4%), що підтверджує погіршення ефективності використання його в товаристві.

Зростання основних фондів склало 8,5%, що вплинуло на забезпеченість них в порівнянні до наявних площ (зростання склало 8,5%, так як площі не змінилися в розмірах) і наявного персоналу (зниження – 16,8%, так як кількість персоналу зросла на 30,4%). Ефективність використання цього основного активу є високою. Фондовіддача показує, що в 2024 р. 1 грн основного капіталу вплинула на отримання виручки в розмірі 3,84 грн. В динаміці цей показник зріс майже вдвічі (на 81,9%). Зворотній показник – фондомісткість, відповідно зменшився, що засвідчує позитивні зміни у залучені і експлуатації цього ресурсу.

Зниження прибутку на 78% та зростання вартості виробничих засобів вплинуло на зниження показника рентабельності активів на 16,2 відсоткових пункти, що засвідчує зниження ефективності в сукупності експлуатації цих активів.

Результуючою таблицею, в якій підсумуємо загальні показники як виробничої так і фінансової діяльності в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» є табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка показників виробничо-фінансової діяльності

Показник	2022	2023	2024	2024 у % до 2022
Врожайність, ц/га:				
– пшениця	41,8	45,9	39,6	94,7
– соняшник	23,0	22,1	19,4	84,3
Отримано на 1 га с.-г. угідь, тис. грн.				
– товарної продукції	32,83	48,19	64,67	197,0
– прибутку (збитку)	7,52	9,69	1,73	22,9
Отримано чистого доходу, грн.:				
– на 100 грн. основних засобів	211,0	301,0	384,0	181,9
– на 1 працівника, тис. грн.	3734,3	4202,3	5638,8	151,0
Рівень рентабельності, %	27,7	23,9	2,7	-25 в.п.
Норма прибутку, %	18,3	19,5	2,1	-16,2 в.п.

Натуральні показники виробничої діяльності, як показують дані табл. 2.4, за основними видами товарними продукції, які визначають спеціалізацію товариства, знижуються: врожайність озимої пшениці знизилася на 5,3%, соняшника – 15,7% в 2024 р. відносно 2022 р.

Незмінний розмір площ сільськогосподарських угідь і значна зміна вартісних показників змінили ефективність використання цього ресурсу в товаристві. За показником товарної продукції на відповідну площу цей показник зріс майже вдвічі, за показником ефективності за прибутком на 100 га сільгоспугідь знизився на 77,1%.

Ефективність діяльності за іншими ресурсами (основними засобами та персоналом) зросла – за першим на 81,9% (зросла фондівдача), за другим на 51% (продуктивність праці на одного робітника) в 2024 р. відносно 2022 р.

Рівень рентабельності знизився на 25,0 в.п. і норма прибутку на 16,2 в.п., таке суттєве зростання сталося із-за зниження величини прибутку в товаристві на 77,1%, що стало результатом розширення асортиментної продукції, яку вирощує товариство, а також ситуацією у районі щодо нестабільності і невизначеності на довгострокову перспективу.

Отже, товариство ефективно експлуатує основні фактори виробництва, однак умови зовнішнього середовища мають несприятливий вплив на економіку всього товариства.

2.2. Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва

У сучасних умовах ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» при вирощуванні продукції птахівництва (качківництво) приймають рішення про те, що і в якому обсязі виробляти і реалізувати. Качківництво відноситься до галузі тваринництва, при цьому воно має найменші терміни вирощування. Характерним для даного виробництва є те, що при правильному догляді і вирощуванні водоплавної

птиці відбуваються швидкі темпи відтворення, збільшується продуктивність за допомогою зростання маси і чисельності поголів'я.

Качківництво є однією з ефективних галузей сільського господарства. В результаті розвитку селекції в даний час є ймовірність отримувати більші, ніж раніше обсяги продукції даної галузі. Швидке відтворення з високим коефіцієнтом конверсії корму, висока технологічність процесів вирощування, забою, переробки, можливість виробництва продукції в широкому асортименті, також доступність за ціною - всі ці фактори сприяють нарощуванню обсягів виробництва м'яса качок.

М'ясо качок має високу біологічну цінність, містить достатню для організму кількість білків, вуглеводів і мінеральних речовин. Так, серед розглянутих видів м'яса вміст води у качок найменший, у відсотковому вмісті в середньому становить 45-45,6. При цьому кількість жирів найвища - 38-39%, а поживна цінність на кожні 100 грам ваги становить у качок - 405 кілокалорій.

Дана підгалузь в птахівництві ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» була вибрана, оскільки для району і області даний вид продукції немає суттєвих конкурентів-виробників, переважно їх вирощуванням займаються в домашніх господарствах. Ринок збуту є значним і пропозиція цього товару на ринку Дніпропетровщини є незначною, що й стало в основі виробництва цього виду птиці. Вирощуванням качок товариство займається з 2022 р. і щорічно нарощує обсяги виробництва цієї продукції, так як має відповідні ресурси – водний фонд (ставок), відповідний обслуговуючий персонал (висококваліфікований), належну власну і покупну кормову базу та пасивні фонди основних засобів (будівлі), де утримується птиця та відбувається її потрошіння, для доставки до точок продажу. Розрахуємо показники валового виробництва качківництва в табл. 2.5 в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» Синельниківського району.

З 2022 по 2024 р. поголів'я качок зросло на 68,6%, як показують дані табл. 2.5, що пов'язано зі стратегічними перспективами даної галузі в

товаристві. Зростання середньодобового приросту на 46,4% пов'язано зі зміною (частковою) раціону годівлі качок і вирощуванням нової породи качок.

Таблиця 2.5

Валове виробництво продукції тваринництва

Показник	2022	2023	2024	2024 в % до 2022
Поголів'я птиці (качки), гол	7125	10988	12013	168,6
Середньодобовий приріст, г	27,4	35,8	40,1	146,4
Валове виробництво м'яса, ц	214,4	339,5	380,5	177,5
Коефіцієнт оборота стада	1,89	1,95	2,1	111,1
Процент збереження молодняка, %	86,4	83,8	90,4	+4,0 в.п.
Вихід м'яса на, кг:				
- 1 несучку	3,15	3,22	3,68	116,8
- 1 кг живої маси	2,11	1,98	2,24	106,2
Валове виробництво приросту живої маси на 100 га посівів зернових культур, ц	18,64	40,32	43,80	235,0
Виробництво продукції птахівництва в оцінці щодо ціни продажу на 1 грн. витрат, грн.	1,02	1,08	1,11	108,8
Витрати комбікормів на 1 кг приросту, кг	2,75	3,01	3,11	113,1

Частка тварин, які виживають в результаті виведення складає близько 90%, що є доволі високим показником для підприємства, який займається вирощуванням качок. Оборот стада в 2024 р. зріс до двох за рік, що свідчить про зростання попиту на дану продукцію і зацікавленість товариства щодо зростання цього показника. Ефективність використання земельних ресурсів під час вирощування качок в товаристві зріс в 2,35 рази, що показує перспективність цієї галузі для товариства. Витрати комбікормів на 1 кг приросту качки в товаристві відповідає науковим нормам в 2023 і 2024 рр., в 2022 р. було трохи нижче, в цілому цей показник зріс на 13,1%.

Основним показником, який впливає на результативні економічні показники діяльності в товаристві при вирощуванні качок є валове виробництво м'яса качок, більш детально розглянемо в динаміці цей показник в табл. 2.6.

Валове виробництво м'яса качок щорічно зростає, як показують дані табл. 2.6, максимальний темп приросту був у 2023 р. відносно 2022 р (58,3 %),

а в 2024 р. відносно 2023 р. приріст забою м'яса склав лише 12,1%, тобто він уповільнився.

Таблиця 2.6

Динаміка виробництва продукції тваринництва

Рік	Валове виробництво м'яса, ц	Абсолютний приріст, ц		Темп росту, %		Темп приросту, %	
		базис	ланцюг.	базис	ланцюг	базис	ланцюг
2022	214,4	-	-	-	-	-	-
2023	339,5	125,1	125,1	158,3	158,3	58,3	58,3
2024	380,5	166,1	41,0	177,5	112,1	77,5	12,1
У середньому	311,5	97,1		145,3		45,3	

За базовим методом приріст в 2024 р. відносно 2022 р. склав 77,5%, що є найбільшим значення зростання. В середньому приріст до базового року склав 45,3%, тобто все показує зростання валових показників в качківництві.

Користуючись методом тренду розширимо аналіз валового виробництва м'яса качок в динаміці. На рис. 2.5 відобразимо дані розрахунку аналітичного вирівнювання цього продукту в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС».

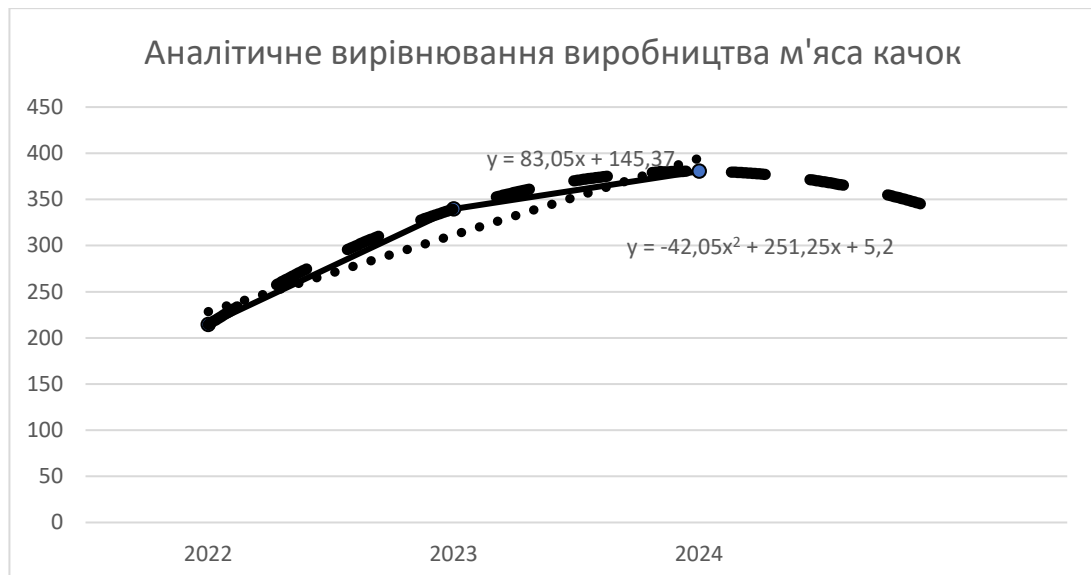

Рис. 2.5 Аналітичне вирівнювання валового виробництва м'яса в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», ц

Рис. 2.5 засвідчує уповільнення зростання валового виробництва м'яса щорічно на 42,05 ц, що підтверджує рівняння поліноміального тренду, який має вигляд: $y = -42,05x^2 + 251,25x + 5,2$. Рівняння лінійного тренду ($y = 83,05x + 145,3$) є менш детальним у розкритті тенденцій змін і не так точно показує перспективні орієнтири розвитку.

Оцінюючи валове виробництво поглибимо його за рахунок встановлення впливу двох базових факторів на його величину в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Вплив факторів на валове виробництво м'яса качок

	Забійне поголів'я, тис. шт		Середня вага 1 тушки, кг		Валове виробництво м'яса, ц		Відхилення (+/-), ц		
	2022	2024	2022	2024	2022	2024	всього	В т.ч.	
								погол.	вага 1 тушки
Качки	10,2	16,9,6	2,11	2,24	214,4	380,5	166,1	154,2	11,9

З даних табл. 2.7 спостерігаємо загальне виробництво м'яса качок на 166,1 кг в 2024 р. відносно 2022 р. В тому числі 95,5% цього зростання стало можливим за рахунок нарощування поголів'я качок, а 4,5% - за рахунок ваги 1 тушки, тобто поки шлях зростання валового виробництва відбувається переважно екстенсивним шляхом, а інтенсивність лише нарощується, хоча й доволі повільними темпами. У широкому розумінні її значення визначається концентрацією виробничих ресурсів з кількісно вираженими ознаками напруженості їх використання.

Отже, в товаристві нарощуються обсяги виробництва м'яса птиці (качки), при цьому реалізується молодняк до 2-х місячного віку, інкубація здійснюється з власних яєць так і придбаних. В ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» особливу перевагу серед найбільш м'ясних порід качок надають вирощуванню пекінській породі та в меншій мірі – мускусній. Використовується при цьому як глибока підстилка при їх вирощуванні (взимку), так і утримання на сітках (влітку). Зазначимо, що на стадії виробництва, важливе значення для набуття

конкурентної переваги мають гнучкість виробничого процесу, використовувані технології та обладнання, а також можливості по їх оптимізації в галузі птахівництва (качківництва).

2.3. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва

Особливістю птахівництва є швидка окупність вкладених грошей. Що стосується качок, то цей бізнес найбільш вигідний оскільки дозволяє диверсифікувати виробництво і знизити ризики від вузької спеціалізації, може впроваджуватися із-за своєї простоти і доступності, так як ці птахи є трав'яними. Качки легко переносять заморозки, стійкі до різних захворювань і мають більш високий імунітет, ніж кури. Для них важливий зелений корм і вода влітку, а взимку - трав'яне борошно. При цьому в теплий період часу вони набирають до 75% своєї маси, а в холодну пору - 25%..

За останні роки ринок качиноного м'яса Дніпропетровської області тільки починає розвиватися, оскільки цей вид птиці є специфічним товаром і його споживання не користується таким попитом, як м'ясо бройлерів. Вже з'являються одиничні виробництва, що включають в себе всі цикли виробництва: розведення інкубаційних яєць, вирощування, годування, випуск готової продукції. На ринку розведення качок практично відсутня конкуренція. Зараз вони вирощуються лише для розширення асортименту і доповнення до курячої продукції.

Оцінити ефективність виробництва продукції є можливим, якщо відомо всі складові для цього, саме таким є виручка від реалізації продукції та витрати на її вирощування і збут. Проведемо аналіз першого елемента – товарної продукції, визначивши всі фактори її вплинули на неї (табл. 2.8).

Виручка від реалізації продукції зросла на 76,4%, що пов'язано зі зростанням обсягів реалізації м'яса качок на 77,5%. Стосовно каналів

реалізації бачимо, що більше 90% м'яса продається оптовим і дрібнооптовим покупцям.

Таблиця 2.8

Реалізація продукції тваринництва в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС»

Показник	2022	2023	2024	2024 до 2022, %, +/-
Виручка від реалізації продукції птахівництва, тис. грн.	1275	2011	2249	176,4
Обсяг реалізації м'яса птиці в забійній масі, ц	214,4	339,5	380,5	177,5
Канали реалізації – всього, %	100	100	100	-
В т.ч.: - оптовим покупцям	70,5	74,6	77,9	-4,8 в.п.
- дрібнооптовим покупцям	23,1	20,4	18,3	+7,4 в.п.
- власним працівникам	6,4	5,0	3,8	-2,6 в.п.

Реалізація оптовими каналами вплинуло на ціну реалізації продукції, яка була значно нижча від продажу в торгівельній мережі (роздрібна торгівля). Продаж продукції власним працівникам відбулося за собівартістю виробництва, що також вплинуло на середню ціну реалізації цього виду продукції в напрямку її зниження.

Другою складовою, при визначенні результативних показників, є собівартість продукції (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Структура собівартості 1 ц м'яса птиці

Статті витрат	2022		2023		2024		2024 в % 2022
	грн	%	грн	%	грн	%	
Фонд оплати праці	494,7	8,5	566,1	8,9	648,6	9,0	131,1
Нарахування на оплату праці	108,8	1,9	124,5	2,0	142,7	2,0	131,2
Матеріальні витрати – всього	4557,1	78,3	5146,0	80,9	5686,3	78,9	124,8
В т.ч.: -корми	3975,1	68,3	4465,4	70,2	5160,2	71,6	129,8
-паливо і мастильні матеріали	93,1	1,6	114,5	1,8	122,5	1,7	131,6
- запасні частини	64,0	1,1	127,2	2,0	14,4	0,2	22,5
- засоби захисту тварин	308,5	5,3	305,3	4,8	353,1	4,9	114,5
- інші матеріальні витрати	209,5	3,6	133,6	2,1	36,0	0,5	17,2
Амортизація	372,5	6,4	375,3	5,9	439,6	6,1	118,0
Інші витрати	285,2	4,9	146,3	2,3	288,3	4,0	101,1
Всього	5820	100	6361	100	7207	100	123,8

В товаристві, як показують дані табл. 2.9, собівартість продукції зростає на 23,8%. Зміни бачимо за кожною статтею. Зросли витрати на фонд оплати праці на 31,1%, що зумовлено зростанням мінімальної заробітної плати і кількістю працівників, які обслуговують зростаючі поголів'я качок. Максимальну частку в собівартості вирощування м'яса складають корми – від 68,3% в 2022 р. до 71,6% в 2024 р., навіть з урахуванням того, що частина з них була власного виробництва, однак собівартість вирощування зернових в товаристві також зросла. Частка в структурі засобів захисту рослин знизилася на 0,4 в.п., однак за рахунок зростання їх ринкової вартості в динаміці спостерігаємо зростання на цю статтю в розмірі 14,5%. Амортизаційні відрахування від використання основних засобів були в межах 6%, зростання з 2022 р. по 2024 р. склало 18,0%. Зменшення витрат в динаміці відбулося суттєве за статтями «запасні частини» і «інші матеріальні витрати», що пов'язано зі змінами в політиці управлінців щодо технології виробництва та способів транспортування продукції до покупців.

Покажемо в середньому за три роки структуру собівартості вирощування і реалізації 1 ц м'яса качки в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» на рис. 2.6.

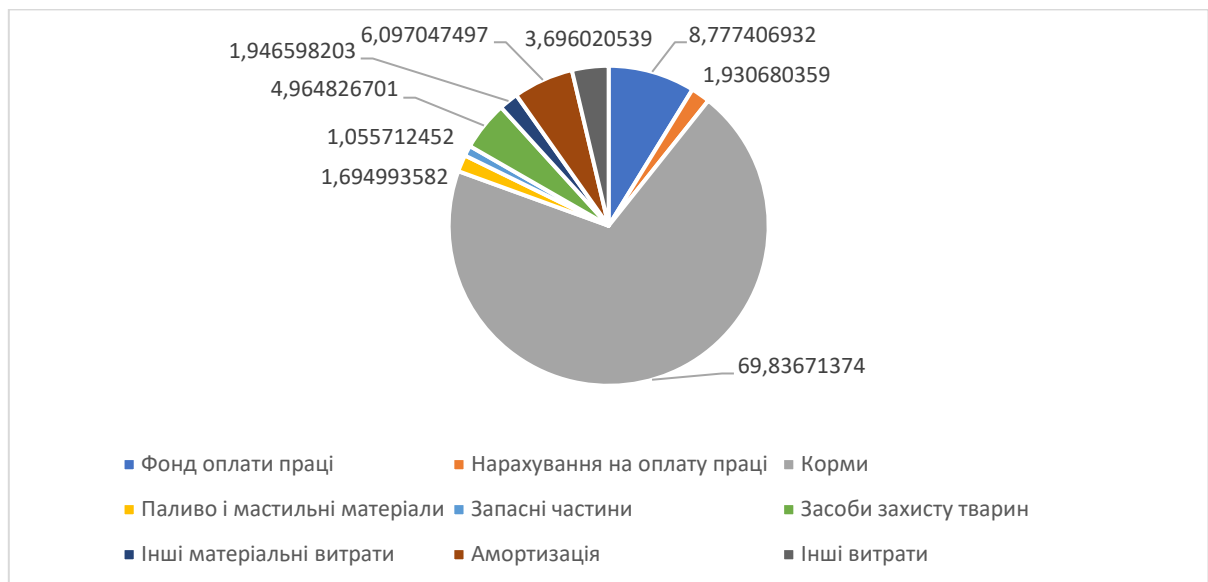

Рис. 2.6 Структура собівартості 1 ц м'яса птиці в середньому за 2022-2024 рр., %

Рис. 2.6 засвідчує, що в середньому за три кори найбільшу питому вагу в ці роки займали корми – 69,84%, всі інші статті витрат займали не більше 10%, а деякі значно менше.

Розширимо аналіз використання такого ресурсу як корми, оскільки вони займають першочергове значення при вирощуванні продукції птахівництва (качок). Визначимо показники використання матеріальних ресурсів в даній галузі в табл. 2.10 в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС».

Таблиця 2.10

Показники використання матеріальних ресурсів

Показник	2022	2023	2024	2024 в % 2022
Матеріальні витрати на 1 грн. валової продукції птахівництва, грн.	0,89	0,94	0,98	110,1
Коефіцієнт продуктивності використання кормів в птахівництві	1,11	1,27	1,36	122,5
Рентабельність використання кормів при виробництві м'яса, %	1,16	2,01	1,73	+0,57 в.п.
Витрати кормів на 1 голову птиці, ц. корм. од.	3,06	3,22	3,17	103,6
Вартість корму, грн./ц	556,3	612,9	599,8	107,8

Відмітимо, що основним критерієм для зростання валового виробництва птиці є корми, вони можуть забезпечувати натуральний приріст продукції і при цьому бути ефективними при загальному вартісному їх виразі (табл. 2.10). Вартість кормів в розрахунку на 1 ц в товаристві зростає на 7,8%, як і їх продуктивний вплив на продукцію в натуральному вимірі. Витрати корму на 1 качку зростає на 3,6%, підтверджує це коефіцієнт продуктивності використання кормів, який зріс на 22,5%. Отже, використання кормів є продуктивним в товаристві, однак розглянемо інші показники, які впливають на ефективність виробництва.

Для оцінки та аналізу ефективності виробництва качок на птахофермі оцінюється (за одним з методів розрахунку) за внутрішніми цінами. Шляхом віднімання з даної суми змінних витрат підрозділу визначається маржинальний дохід з центру, прибуток і сума відшкодування постійних

витрат з центру. Якщо з маржинального доходу центру прибутку відняти постійні витрати даного центру, то отримаємо прибуток даного підрозділу (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Маржинальний дохід і прибуток від вирощування продукції птахівництва, 2024 р.

Показник	Значення
Обсяг виробництва ц	380,5
Товарна продукція, тис. грн.	2249
Змінні витрати, тис. грн.	1864,6
Маржинальний дохід, тис. грн.	384,4
Постійні витрати, тис. грн.	350,5
Прибуток, тис. грн.	33,9
Маржинальний дохід на одиницю продукції, грн.	1,01
Норма маржинального доходу	0,21

За даними таблиці можна розрахувати:

а) точку беззбитковості у вартісному вираженні: $T_1 = Пз : (МД : Пез) = 350,5 : 0,21 = 1669,0$ тис. грн.;

б) точку беззбитковості в натуральному вираженні: $T_2 = T_1 : (ВП : Q) = 1669 : 5,91 = 282$ ц.

Далі можна розрахувати маржинальний запас міцності ($M_{зм}$), що показує перевищення фактичної виручки від реалізації продукції над пороговою, що забезпечує беззбитковість реалізації: $M_{зм} = (ВП - T_1) : ВП \times 100$;

$$M_{зм} = (2249 - 1669) : 2249 \times 100 = 25,8\%.$$

Отже, в 2024 р. силу змін внутрішнього і зовнішнього середовища товарна продукція птахоферми в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» скоротиться менш, ніж на 25,8%, то підрозділ буде отримувати прибуток, а якщо більш, ніж на 25,8% – збиток. Для беззбиткової реалізації ціна (Ц) повинна бути не менше 43,86 грн. за 1 кг м'яса: $Ц_{тп} = T_1 : Q = 1669 : 380,5 = 43,86$ грн.

Для управління прибутком птахоферми необхідно також проаналізувати виробничий леверидж. Спрогнозуємо зміну прибутку в діяльності птахоферми відносно темпів зміни товарної продукції:

$$E_{пл} = (MД: П) = (Пз + П): П = 1 + (Пз: П) = 384,4: 33,9 = 11,3.$$

Це означає, що при зниженні товарної продукції підрозділу на 1%, прибуток підрозділу скоротиться на 11,3%, а при зниженні товарної продукції на 25,8% - досягається поріг рентабельності, тобто прибуток підрозділу стане нульовий.

Враховуючи всі показники – натуральні і вартісні виробництва продукції качківництва узагальнимо в розрахунок ефективності виробництва цієї галузі в табл. 2.12. в ТОВ «ДВК АЛЪЯНС».

Таблиця 2.12

Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва

Показник	2022	2023	2024	2024 в % 2022
Витрати праці на 1 кг забійного м'яса, люд.-год.	3,13	3,45	3,88	124,0
Витрати кормів на 1 кг приросту, кг	3,06	3,12	3,27	106,9
Собівартість 1 кг забійного м'яса, грн	58,20	63,60	72,00	123,7
Ціна реалізації 1 ц забійного м'яса, грн.	60,50	65,51	75,80	126,9
Прибуток – всього, тис. грн.	49,31	64,84	144,59	293,2
на 1 кг, грн.	2,30	1,91	3,80	165,2
Рівень рентабельності реалізованої продукції, %	3,95	3,00	5,28	+1,33 в.п
Рентабельність продажу, %	3,80	2,92	5,01	+1,21 в.п

Як показують дані табл. 2.12 вирощування качок на м'ясо було в товаристві прибутковим. Ціна реалізації за весь період була вища ніж собівартість продукції. З 2022 р по 2024 р. підприємство на 1 кг забійного м'яса отримувало невисокий, але прибуток. Так, в розрахунку на 1 кг прибуток зріс на 65,2% за цей період, а враховуючи зростання забійної маси м'яса в цілому прибуток зріс майже в тричі. Рівень рентабельності зростає, але є низьким, в 2024 р. – 5,28 %, тобто підприємство отримує лише 0,05 грн. прибутку на 1 грн. витрат. Рентабельність продажу була нижча за рівень рентабельності, вона показує, що при реалізації м'яса качки товариство не може дуже знижувати ціну, бо воно буде отримувати збитки, тобто цінова

конкуентоспроможність відсутня. Трудомісткість виробництва м'яса качки є високою, оскільки процеси вирощування птиці, її потрошіння є ручною роботою, цей показник зріс на 24% у зв'язку зі зростанням кількості птиці, яка йде на забій. Витрати корма зросли лише на 6,9% і сам розмір цих витрат відповідає нормативному значенню (для качок на 1 кг приросту – 3 кг корму).

В ТОВ «ДВК АЛЪЯНС» виробництво продукції птахівництва (качок) є ефективним, внутрішні ресурси забезпечують безперервне виробництво цієї продукції. Враховувати при цьому необхідно зовнішні загрози, такі як висока конкуренція на ринку продукції птахівництва, хоча виробництво качок є не таким розповсюдженим і не так користується попитом, як наприклад курятина; фінансові кризи; ринок м'яса качок може не розвинутися до великих розмірів через низьку рентабельність виробництва і відсутність державних програм підтримки галузі; різні інфекції та захворювання даного виду птахівництва.

Висновки до другого розділу

В ТОВ «ДВК АЛЪЯНС» сформувався зерно-олійний напрям виробництва, частка продукції тваринництва (птахівництва) в загальній сумі виручки зросла з 1,7% в 2022 р. до 2,0% в 2024 р. і не впливає дана галузь на спеціалізацію діяльності.

Натуральні показники виробничої діяльності за основними видами товарної продукції знижуються: врожайність озимої пшениці знизилася на 5,3%, соняшника – 15,7%. Незмінний розмір площ сільськогосподарських угідь і значна зміна вартісних показників змінили ефективність використання цього ресурсу в товаристві. За показником товарної продукції на відповідну площу цей показник зріс майже вдвічі, за показником ефективності за прибутком на 100 га сільгоспугідь знизився на 77,1%.

Ефективність діяльності за іншими ресурсами (основними засобами та персоналом) зросла – за першим на 81,9% (зросла фондоддача), за другим на 51% (продуктивність праці на одного робітника) в 2024 р. відносно 2022 р.

Рівень рентабельності діяльності в цілому знизився на 25,0 в.п. і норма прибутку на 16,2 в.п., таке суттєве зростання сталося із-за зниження величини прибутку в товаристві на 77,1%, що стало результатом розширення асортиментної продукції, яку вирощує товариство, а також ситуацією у районі щодо нестабільності і невизначеності на довгострокову перспективу.

З 2022 по 2024 р. поголів'я качок зросло на 68,6%, що пов'язано зі стратегічними перспективами даної галузі в товаристві. Зростання середньодобового приросту на 46,4% пов'язано зі зміною (частковою) раціону годівлі качок і вирощуванням нової породи качок. Частка тварин, які виживають в результаті виведення складає близько 90%, що є доволі високим показником для підприємства, який займається вирощуванням качок. Оборот стада в 2024 р. зріс до двох за рік, що свідчить про зростання попиту на дану продукцію і зацікавленість товариства щодо зростання цього показника. Ефективність використання земельних ресурсів під час вирощування качок в товаристві зріс в 2,35 рази, що показує перспективність цієї галузі для товариства. Уповільнено зростання валового виробництва м'яса щорічно на 42,05 ц.

В ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» особливу перевагу серед найбільш м'ясних порід качок надають вирощуванню пекінській породі та в меншій мірі – мускусній. Використовується при цьому як глибока підстилка при їх вирощуванні (взимку), так і утримання на сітках (влітку). Виручка від реалізації продукції зросла на 76,4%, що пов'язано зі зростанням обсягів реалізації м'яса качок на 77,5%. Стосовно каналів реалізації бачимо, що більше 90% м'яса продається оптовим і дрібнооптовим покупцям.

В товаристві собівартість продукції зросла на 23,8%. Зміни бачимо за кожною статтею. Зросли витрати на фонд оплати праці на 31,1%, що зумовлено зростанням мінімальної заробітної плати і кількістю працівників, які обслуговують зростаючі поголів'я качок. Максимальну частку в собівартості вирощування м'яса складають корми – від 68,3% в 2022 р. до 71,6% в 2024 р., навіть з урахуванням того, що частина з них була власного

виробництва, однак собівартість вирощування зернових в товаристві також зросла. Зменшення витрат в динаміці відбулося суттєве за статтями «запасні частини» і «інші матеріальні витрати», що пов'язано зі змінами в політиці управління щодо технології виробництва та способів транспортування продукції до покупців. В середньому за три роки найбільшу питому вагу в ці роки займали корми – 69,84%, всі інші статті витрат займали не більше 10%, а деякі значно менше.

В 2024 р. силу змін внутрішнього і зовнішнього середовища товарна продукція птахоферми в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» скоротиться менш, ніж на 25,8%, то підрозділ буде отримувати прибуток, а якщо більш, ніж на 25,8% – збиток. Для беззбиткової реалізації ціна (Ц) повинна бути не менше 43,86 грн. за 1 кг м'яса. Це означає, що при зниженні товарної продукції на 1%, прибуток підрозділу скоротиться на 11,3%, а при зниженні товарної продукції на 25,8% - досягається поріг рентабельності, тобто прибуток підрозділу стане нульовий.

Вирощування качок на м'ясо було в товаристві прибутковим. Ціна реалізації за весь період була вища ніж собівартість продукції. З 2022 р по 2024 р. підприємство на 1 кг забійного м'яса отримувало прибуток. Так, в розрахунку на 1 кг прибуток зріс на 65,2% за цей період, а враховуючи зростання забійної маси м'яса в цілому прибуток зріс майже в тричі. Рівень рентабельності зростає, але є низьким, в 2024 р. – 5,28 %, тобто підприємство отримує лише 0,05 грн. прибутку на 1 грн. витрат. Рентабельність продажу була нижча за рівень рентабельності, вона показує, що при реалізації м'яса качки товариство не може дуже знижувати ціну, бо воно буде отримувати збитки, тобто цінова конкурентоспроможність відсутня. Трудомісткість виробництва м'яса качки є високою, оскільки процеси вирощування птиці, її потрошіння є ручною роботою, цей показник зріс на 24% у зв'язку зі зростанням кількості птиці, яка йде на забій. Витрати корма зросли лише на 6,9% і сам розмір цих витрат відповідає нормативному значенню (для качок на 1 кг приросту – 3 кг корму).

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

3.1. Впровадження організаційно-економічних заходів виробництва продукції тваринництва

Птахівнича галузь може швидко реагувати на мінливий споживчий попит вирощувати птицю певної вагової кондиції, віку, з різним співвідношенням корисних частин тушки і виробляти найрізноманітніший асортимент продуктів. Крім того, м'ясо птиці більш однорідне за складом, текстурою, кольором, що дозволяє використовувати його в рецептурах різноманітних продуктів.

На птахопродуктовому ринку має місце серйозна конкуренція не тільки між місцевими птахівничими підприємствами, а й виробниками сусідніх регіонів. Різниця в рівні цін, якості продукції, оформленні та привабливості пакувального матеріалу відіграє визначальну роль в перевагах споживачів. У сучасних умовах споживчий попит залишається незадоволеним через низькі доходи населення, тому більш низькі ціни на птахопродукти є головним аргументом підвищеного попиту на таку продукцію.

На ринку розведення качок практично відсутня конкуренція. Зараз вони вирощуються лише для розширення асортименту та доповнення до курячої продукції. Переважна більшість обсягів реалізації м'яса качки здійснюється переважно за рахунок підсобних господарств населення. Розглянемо перспективи вирощування продукції качківництва в Дніпропетровській області в табл. 3.1, використавши SWOT-аналіз. Проведений аналіз показує наявні можливості для широкого розвитку качківництва в Дніпропетровській області за рахунок розвиненої зернової галузі, наявністю широкого ринку збуту і наявних інших ресурсів.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз качівництва в Дніпропетровській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявний потенціал широкого застосування зернових культур, як сухий корм для качок. 2. Відсутність конкуренції з боку крупних виробників аналогічної продукції 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький розвиток виробництва качок в результаті низького попиту. 2. Передові технології не вивчаються і не застосовуються 3. Низький рівень маркетингу продукції галузі качівництва 4. Відсутність для обслуговування відповідних кадрів
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Впровадження інновацій, в напрямку впровадження досвіду вирощування качок і їх переробки 2. Зменшення цін на м'ясо качок за рахунок розширення виробництва 3. Можливості виходу вирощуваної продукції на ринок інших областей і країни в цілому 4. Підвищення ефективності виробництва за рахунок модернізації і підготовки кваліфікованих кадрів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Висока конкуренція на ринку птахівничої продукції який характеризується стійкістю 2. Обмеженість вирощування продукції такими ресурсами як водні фонди 3. Різні інфекції і захворювання у даних тварин

Це, в свою чергу, може знизити собівартість продукції, що випускається і розширити її асортимент. Ослаблює позиції щодо розвитку цієї підгалузі в птахівництві низький попит на дану продукцію, знос виробничих приміщень і висока конкуренція на ринку продукції птахівництва, яка вже займає конкурентні позиції.

До основних перешкод на шляху відновлення і розвитку виробництва качок можна віднести: недостатня кількість племінної птиці для максимального розширення виробництва; недостатньо належно побудована система міжпорідного схрещування і гібридизації, а також слабкий аналіз відтворення домашніх водоплавних птахів; відсутність кваліфікованих кадрів з розведення спеціалізованих м'ясних порід качок; низький рівень ветеринарного обслуговування, контролю та проведення ветеринарно-профілактичних та -діагностичних заходів; неналежний контроль за

повноцінним годуванням, підживленням і заготівлею кормів; дорогий кредит на розвиток бізнесу. Великою перевагою для розвитку даного бізнесу стало те, що ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» використовує свої ресурси (виробничі, фінансові) для вирощування качок в господарстві.

М'ясо качок коштує дорожче курячого. Звідси ціна за нього для більшості споживачів не є такою привабливою, як м'ясо курей. Воно давно не споживається активно, тому попит на нього дуже низький. Качки не є продуктом повсякденного попиту.

Для ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» при вирощуванні качок важливо встановлювати такий рівень собівартості виробництва і реалізації м'яса качок, який би забезпечував ефективність їх виробництва. З цією метою на перспективу важливо знати вплив факторів, які впливають на результативну ознаку; виявити ознаки, що володіють найбільш високою ефективністю; дати кількісну оцінку взаємозв'язку факторних і результативних ознак; визначити ефективність прогнозних сценаріїв впровадження організаційно-економічних заходів. Для розробки функціональної моделі управління ресурсами в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» віддано пріоритетний напрямок пошуку внутрішніх резервів зниження собівартості продукції птахівництва (качківництва), тому в якості результативної ознаки була визначена собівартість 1 ц забійного м'яса. В якості факторних ознак були відібрані наступні:

x_1 - процент падежу дорослої птиці,%;

x_2 - несучість, од;

x_3 - коефіцієнт оборотності запасів;

x_4 - питома вага активної частини виробничих основних фондів;

x_5 - питома вага позикових коштів на 1 ц забійного м'яса, тис. грн.;

x_6 - вартість кормів на 1 ц забійного м'яса, грн.

Економіко-математична модель собівартості була побудована за допомогою візуалізації та статистичного аналізу даних, результати розрахунків занесемо в табл. 3.2 і визначимо на перспективу можливі фактори зниження собівартості ц забійного м'яса.

Таблиця 3.2

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Фактор	Коефіцієнт регресії	Коефіцієнт еластичності
Процент падежу дорослої птиці	0,059	1,64
Несучість, шт.	- 0,008	0,88
Коефіцієнт оборотності запасів	- 0,079	1,11
Питома вага активної частини фондів	0,041	0,44
Вартість кормів на 1 ц забійного м'яса, грн	0,659	0,59
Питома вага позикових коштів на 1 ц забійного м'яса	0,007	0,67

Рівняння множинної регресії має вигляд: $Y = 1,407 + 0,059 x_1 - 0,008 x_2 - 0,079 x_3 + 0,041 x_4 + 0,007 x_5 + 0,659 x_6$.

Коефіцієнти регресії при змінних показують, на скільки одиниць зміниться результативна ознака при зміні одного з факторних на одну одиницю, причому інші фактори залишаються на середньому рівні. З рівняння множинної регресії видно, що збільшення падежу дорослої птиці на 1% спричиняє зростання собівартості продукції на 0,059 тис. грн.

При підвищенні несучості на одну качку, собівартість 1000 яєць знижується на 8 грн. Прискорення оборотності запасів на один оборот забезпечує зниження собівартості на 0,079 тис. грн. Збільшення позикових коштів на 1 ц забійного м'яса на 1 тис. грн. призводить до зростання собівартості на 0,007 тис. грн. Підвищення питомої ваги активної частини виробничих основних засобів у загальній вартості виробничих основних фондів на 1% супроводжується зростанням собівартості на 0,041 тис. грн. Зростання витрат на корми на одну качку на 1 тис. грн. призводить до підвищення собівартості м'яса на 0,659 тис. грн. Множинний коефіцієнт кореляції дорівнює $r=0,918$, що вказує на високий тісний зв'язок між факторними і результативними ознаками. Високе значення коефіцієнта детермінації $R^2=0,87$ свідчить про те, що 87% загальної варіації модельованого показника обумовлено варіацією включених в модель факторних ознак. Адекватність отриманої моделі підтверджується близькими значеннями

показників у ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» та розрахунковою собівартістю 1 ц забійного м'яса. Середня помилка апроксимації склала 7%.

За допомогою отриманої моделі було виконано розрахунок прогнозової собівартості м'яса при досягненні товариством показників, кращих в районі та області (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Фактор	Значення факторних ознак моделі		Відхилення від середніх значень	
	середнє	оптимальне	+/-	%
X ₁ – процент падежу дорослої птиці	5,44	2,17	3,27	40,0
X ₂ – несучість, од	1,44	0,99	0,45	68,8
X ₃ – коефіцієнт оборотності запасів	3,1	5,0	-1,9	-61,3
X ₄ – питома вага активної частини фондів	0,55	0,55	-	-
X ₆ – вартість кормів на 1 голову птиці, грн	458	396	-62	86,5
X ₅ – питома вага позикових коштів на 1 ц забійного м'яса	4,12	0,98	-3,14	23,8
У – собівартість 1 кг живої ваги (тушки), грн.	65,6	58,4	-7,2	89,0

Результати проведеного аналізу дозволили виявити можливості підвищення економічної ефективності та оптимізації використання фінансових і матеріальних ресурсів на основі:

- зниження падежу птиці, підвищення несучості;
- оптимізації залучення позикових коштів на придбання кормів і прискорення оборотності запасів нормування і вдосконалення обліку витрат кормів;
- створення власної кормової бази або придбання кормів.

В ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» кормовою базою, що використовується є різні види соковитих кормів, комбікорми, продукція багаторічних насаджень та інші види. В даний час існують розроблені раціони годування качок в товаристві, які конкретизуються і деталізуються в залежності від його

спеціалізації.

Враховуючи той факт, що годування качок має бути диференційованим залежно від їх статевовікових особливостей і виробничого напрямку їх вирощування в товаристві, актуалізується проблема складання не тільки науково обґрунтованих раціонів годування, але і вигідних з точки зору економічного результату. Таким чином, для підвищення продуктивності качок слід використовувати комбікорми, які повністю збалансовані по енергетичному, протеїновому, амінокислотному, макро- і мікроелементному складу і має найбільший економічний ефект, вони є оптимальним кормом.

Постановка задачі для вироблення оптимального раціону повною мірою відповідає схемі класичної задачі визначення найкращої комбінації використання ресурсів при деяких, заздалегідь заданих обмеженнях і цільовій функції. Умови такої задачі можуть бути записані у вигляді лінійних співвідношень і вирішуватися за допомогою будь-якої модифікації симплексного методу. Сформулювати завдання щодо підвищення ефективності функціонування птахівничої (качківництва) галузі можна наступним чином: крім обліку планованих обсягів ресурсів підприємства, актуальних цін на них, а також відповідних нормативів витрат, необхідно запланувати виробничий процес, який сприятиме найбільш раціональному і ефективному використанню трудових, матеріальних і грошових витрат та інших засобів виробництва, дозволяючи підприємству отримати найбільший економічний ефект.

В економіко-математичних методах мета розв'язання задачі виражається кількісно конкретним показником - критерієм оптимальності. При цьому необхідно визначити пріоритетну на поточний момент задачу. Найчастіше дану модель застосовують для прогнозування на короткий період, але можна використовувати для вироблення стратегії на найближчу, середньострокову і довгострокову перспективу. В умовах нестабільності економічних процесів на продовольчих ринках оптимальним досліджуваним періодом є термін до трьох років.

Ресурсний потенціал товариства є головним при визначенні ефективності його функціонування. Найважливішим ресурсом є праця. У моделі враховується безліч факторів: виробничих, економічних, соціальних, технологічних, а також вводяться обмеження за розміром галузі, що дозволяє сформулювати взаємозв'язок наявних у моделі вільних членів з факторами виробництва.

Розроблена модель дозволить здійснювати розрахунок економічних і виробничих показників на перспективу. В якості критерію оптимальності використовуємо отримання максимуму прибутку в галузі качківництва. Розрахунки проводяться на перспективу, що дозволяє отримати більш точний прогноз ситуації і виробити найкраще рішення для ТОВ «ДВК АЛЪЯНС».

Основні змінні економіко-математичної моделі: поголів'я птиці по статевовікових групах; корми, що розташовуються підприємством; корми і різні мінеральні, білкові та вітамінні добавки, які підприємство може купувати; обсяги збуту, що визначаються з урахуванням кон'юнктури ринку. Вся вироблена продукція м'ясного птахівництва (качківництва) реалізується у вигляді тушок птиці і виключно на внутрішньому ринку Дніпропетровської області, яйця використовуються лише для відтворення стада і вирощування птиці на забій.

Виходячи з фактичних технологічних можливостей виробничих приміщень підприємства, закладені обмеження на поголів'я птиці. Структурна економіко-математична модель описує об'єкт у вигляді символів і математичних виразів. За економічним змістом і характером формалізації в моделі доцільно виділити наступні групи обмежень:

- за використанням праці:

$$\sum_{j \in J_0} b_{ij} x_j \leq B_i + x_i,$$

де x_i - кількість залученої праці i ; x_j - розмір галузі виду j ; B_i - ресурси праці виду i ; b_{ij} - витрата праці виду i на одиницю галузі виду j .

- за балансом окремих видів кормів і формуванню раціонів:

а) за балансом покупних кормів, побічних і кормів тваринного походження:

$$\sum_{j \in J_2} W_{hj}^{\min} x_j + \sum_{j \in J_2} x_{hj} = \tilde{x}_h$$

де x_{hj} – змінна з корма h для виду i і статевовікових груп качок j ;

x_h – кількість побічних кормів і кормів тваринного походження виду h ;

W_{hj}^{\min} – мінімальні витрати корму виду h на одиницю;

- за балансом поживних речовин:

$$\sum W_{ij} x_j \leq \sum \sum d_{hj} x_{jk} k_{ih} + \sum x_h k_{ih} + \sum \tilde{x}_h k_{ih} + \sum \hat{x}_h k_{ih} - \sum W_h k_{ih},$$

де x_h - кількість покупних кормів виду h ;

x_h - кількість побічних кормів виду h ;

W_h - витрата корму h на внутрішньогосподарські потреби;

d_{hj} - вихід корму виду h від одиниці галузі виду j ;

W_{ij} - витрата поживної речовини виду i на одиницю галузі тваринництва виду j ;

k_{ih} - вміст поживної речовини виду i в одиниці корму виду h .

- за вмістом поживних речовин у додаткових кормах:

$$(W_{ij} - \sum_{h \in H_0} W_{hj}^{\min} k_{ih}) x_j \leq \sum_{h \in H_0} x_{hj} k_{ih}$$

- з продажу продукції:

$$\sum_{j \in J_0} d_{ij} x_j = P_i + \dot{x}_i; \quad \sum_{j \in J_0} d_{ij} x_j \geq P_i$$

\dot{x}_i – ринкові надходження від продукції качківництва;

P_i – план продажу продукції i -го виду;

d_{ij} – вихід товарної продукції i -го виду.

- за матеріально-грошовими витратами:

$$\bar{x}_i = \sum_{j \in J_1} c_{ij} x_j + \sum_{j \in J_2} \tilde{c}_{ij} x_j + \sum_{h \in H_1} c_{ih} x_h$$

\bar{x}_i – сума матеріально-грошових витрат;

\tilde{c}_{ij} – собівартість одиниці продукції;

c_{ij} – матеріально-грошові витрати в розрахунку на одиницю галузі рослинництва j виду;

c_{ih} – собівартість одиниці корму h виду.

В якості критерію оптимальності був обраний показник - максимум прибутку:

$$F_{max} = \bar{x}_i - \bar{x}_i$$

Дослідження проводилося на основі статистичної інформації, а також даних ТОВ «ДВК АЛЬЯНС». Метод економіко-математичного моделювання дозволив розрахувати прогнозовані параметри розвитку підприємства. Даний метод дає можливість провести системний економічний аналіз технологічних процесів в качківництві і прийняти найбільш ефективні рішення щодо подальшого розвитку галузі в підприємстві. Встановлено, що оптимізована рецептура комбікорму дозволяє не тільки підвищити продуктивність, але і знизити витрати на корми. Оптимальні раціони годівлі для молодняка і дорослих качок представлені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Оптимальна структура повнораціонних комбікормів для дорослих качок та молодняка на вирощуванні, %

Корми	Дорослі качки	Молодняк, тижнів	
		1–4	5 і більше
Зернові і зернобобові	60–75	55–65	60–70
Макуха, шрот	8–15	15–25	10–25
Висівки пшеничні	0–7	–	–
Борошно трав'яне	6–14	0–3	1–3
Корми: мінеральні	7–9	0,5–1,0	0,5–2,0
тваринного походження	4–6	4–8	4–5
Дріжджі кормові	3–6	0–3	1–3
Жир кормовий	0–5	0–3	2–5

На основі нормативних раціонів був розрахований оптимальний склад комбікормів по групах качок. Приклад складу комбікорму ПК-6-2 ГРОВЕР для качок різних статевовікових груп наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Склад 1 т комбікорму ПК-6-2 ГРОВЕР, кг

Показник	2024	2027	2027 до 2024	
			кг	%
Компоненти				
Пшениця	211,0	190,0	-21,0	90,0
Кукурудза	330,0	362,0	32,0	109,8
Ячмінь	104,8	131,9	27,1	125,9
Шрот: соєвий	140,0	127,0	-13,0	90,8
соняшниковий	20,0	18,0	-2,0	90,0
Премікс	30,0	27,0	-3,0	90,0
Білково-вітамінні добавки	1,0	1,0	0,0	100,0
Узагальнені показники				
Вміст к. од.	1 220,0	1 220,0	0,0	100,0
Вартість: комбікорму, грн/ц	611,73	601,47	-10,26	98,3
1 к. од., грн.	0,501	0,493	-0,009	98,4

Перспективна поживність рецепта становить 1 220 к. од./ц, що відповідає нормі фактично використовуваного комбікорму в раціоні. Зміна маси введення компонентів в рецепт дозволить знизити вартість 1 ц комбікорму на 10,26 грн. Вартість оптимізованого рецепту становитиме 601,47 грн. при поживності 1 220 ц к. од., 1 к. од. - 0,493 грн. Як видно з даних табл. 3.5, загальна вартість оптимізованого раціону нижче фактичної.

Використання економіко-математичної моделі дозволило отримати оптимальне рішення, при якому обсяг прибутку склав 255,92 тис. грн. Для виконання виробничої програми об'єкту дослідження потрібно 8 осіб (140,4 тис. люд.-год.). Таким чином, виконання всіх робіт, передбачених виробничою програмою, забезпечується штатними співробітниками. Отже, на підприємстві є всі необхідні умови для збільшення виробництва і реалізації продукції качівництва (табл. 3.6). На підставі аналізу даних табл. 3.6 можна відзначити, що за рахунок зростання продуктивності птиці і збільшення поголів'я дорослої птиці збільшиться обсяги реалізації птиці - на 12%, у тому числі на 11,8 - на внутрішньому ринку регіону і на 17,9% - власним

працівникам.

Таблиця 3.6

Обсяг реалізації продукції галузі птахівництва в товаристві

Продукція	2024	2027	2027 до 2024, %
Птиця – всього, ц	380,5	426,2	112,0
В тому числі: на внутрішньому ринку регіону	366,04	409,15	111,8
власним працівникам	14,46	17,05	117,9

Оптимізовані фінансові результати роботи підприємства представлені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Ефективність вирощування продукції птахівництва після оптимізації кормового раціону

Показник	2024	2027	2027 до 2024, %
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	2249,00	2671,78	118,8
Витрати на виробництво продукції, тис. грн.	2104,41	2415,86	114,8
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	144,59	255,92	177,0
Рівень рентабельності продукції птахівництва, %	6,87	10,59	+3,72 в.п.
Рентабельність продажу, %	6,43	9,58	+3,15 в.п.

Дані табл. 3.7 свідчать, що зміна раціонів годівлі з зростанням частки комбікормів в раціоні вплине на зростання показників продуктивності птиці, збільшення обсягів забійного м'яса та вплине на виручку від реалізації продукції збільшивши її на 18,8%, витрати зростуть на 14,8%. Прибуток зріс на 77% в результаті прогнозованих змін. Планується, що рівень рентабельності досягне в 2027 р. 10,59%, що на 3,72 в. п. вище рівня 2024 р. Цінова конкурентоспроможність також зросте на 3,15 в.п. на перспективу.

Таким чином, в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» оптимізація поголів'я птиці, раціонів годівлі та рецептів комбікормів для качок, зростання продуктивності, розподіл продукції за більш вигідними каналами дозволить підвищити ефективність виробництва і реалізації продукції. При незначній зміні

структури годівлі на об'єкті дослідження буде отриманий результат, що перевищує фактичний рівень в 1,5 рази. Впровадження оптимізованого раціону годівлі дасть можливість скоротити перевитрату кормів на підприємстві, а також забезпечить зростання продуктивності птиці. Розробка прогнозних параметрів за допомогою економіко-математичної моделі, а також систематичне коригування раціону з урахуванням змін ринкової кон'юнктури значно підвищить рівень планування, не вдаючись до залучення додаткових ресурсів.

3.2. Перспективи розвитку виробництва продукції тваринництва шляхом мінімізації ризиків

Підвищений ризик господарської діяльності характерний для всіх сфер сільського господарства, в тому числі і для підприємств, які вирощують продукцію птахівництва. Це пов'язано з тим, що виробничі та фінансові результати діяльності визначаються не тільки якістю і кількістю вкладеної праці, а й об'єктивними умовами господарювання, такими як висока схильність птиці до різного роду захворювань, негативних зовнішніх погодних умов, а також короткі терміни зберігання отриманої продукції в порівнянні з іншими видами продукції.

Схильність виробничо-господарської діяльності з виробництва продукції качківництва до ризиків визначається двома основними причинами. По-перше, результат даної діяльності багато в чому залежить від об'єктивних зовнішніх виробничих факторів. До них можна віднести зміну цін на комбікорми і на вироблену продукцію на ринках збуту, порушення договорів, неплатоспроможність покупців і інше. По-друге, сама господарська діяльність, здійснювана в умовах невизначеності, породжує певну ймовірність управлінських і виробничих помилкових дій, що ведуть до втрат.

На рис. 3.1 представлена загальна схема процесу управління ризиками в

ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» де вирощується галузь птахівництва, який включає в себе два основних етапи: збір інформації про основні характеристики підприємства та виявлення можливих загроз.

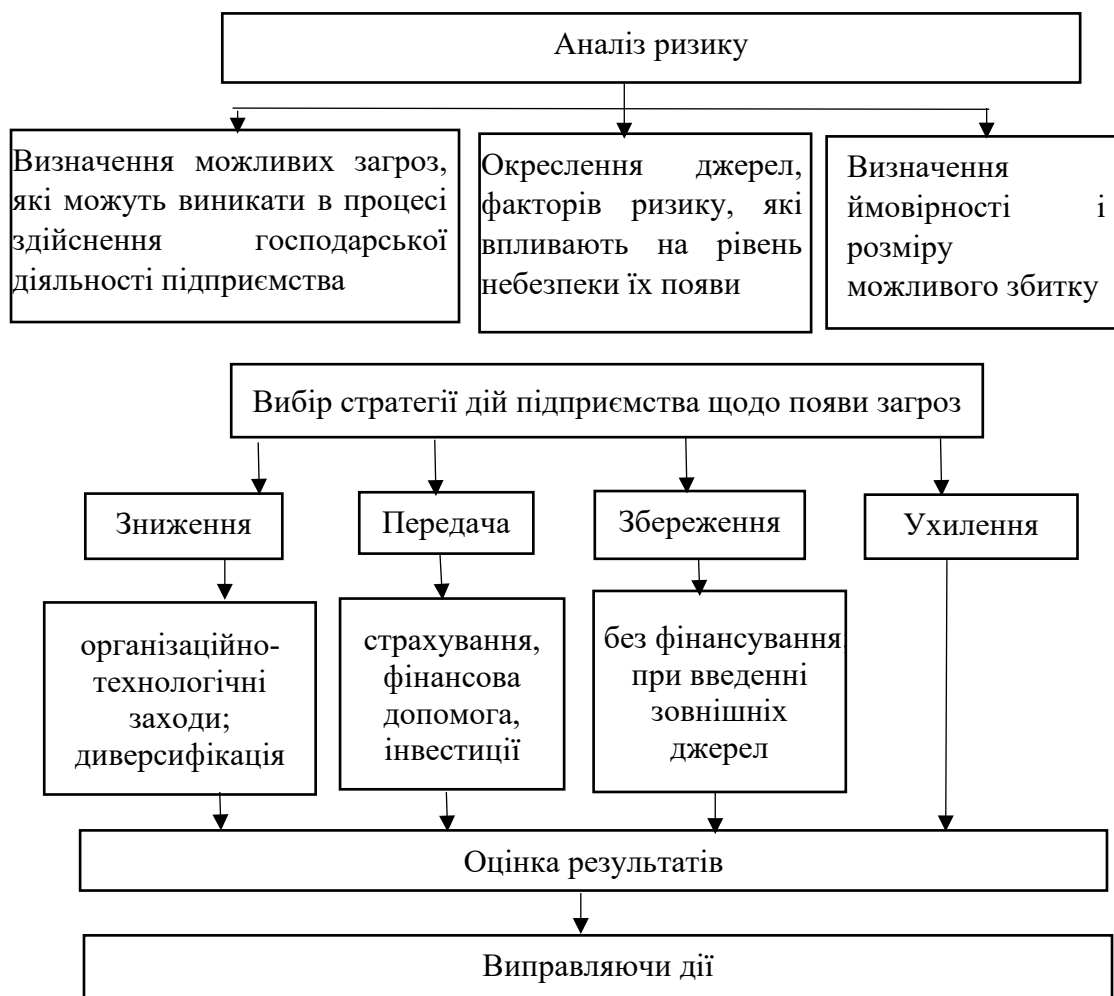

Рис. 3.1 Загальна схема процесів управління господарськими ризиками на підприємстві з галуззю качківництва

Для аналізованого товариства розглянемо методи, які застосовуються для виявлення та оцінки господарських ризиків при вирощуванні продукції качківництва. В даний час в осередку, враховуючи можливості і власні ресурси, самостійно визначаються обсяги виробництва, асортимент продукції, канали реалізації, ринки збуту тушок качок. Каналами збуту, через які проходить реалізація продукції качківництва слід відмітити відсутність фірмових магазинів, тимчасово встановлених точок продажу, є продаж своїм

працівникам.

Виявлення ризиків, характерних для галузі качівництва в товаристві використовуються такі методи, як анкетування керівників, інтерв'ювання фахівців різного профілю, вибіркоче обстеження виробничих підрозділів, аналіз річних фінансових звітів, а також аналіз діаграми і карт технічних потоків (виробництво кормів, технології вирощування качок, потрошіння і зберігання готової продукції, утилізація побічної продукції). В результаті застосування цих методів була визначена сукупність господарських загроз, характерних для галузі. Ті, які можуть з'явитися в процесі вирощування і утримання птиці: транспортні, технічні, фінансові, екологічні, юридичні, політичні, соціальні і комерційні ризики, диверсифікація, заготівлі кормової сировини, що дозволить розширити асортимент кормових ризиків, природні ризики, майнові загрози.

Крім того, для галузі птахівництва типовими є загрози, пов'язані з вирощуванням і доробкою качок, що призводить до збільшення потреби в кормах. Можливість виникнення їх в товаристві досягає до 18%, ймовірний розмір втрат продукції - 11-16%. Способом захисту від них може бути створення кормових резервів за рахунок використання власних зернових культур. Прийнятна також диверсифікація заготівлі кормової сировини, що дозволить розширити їх асортимент.

Для проведення оцінки ризиків використано в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» комбінований метод, що включає аналіз виробничо-збутової діяльності підприємства щодо галузі качівництва, експертну оцінку загроз та оцінку можливого збитку при їх реалізації (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Підсумкова оцінка найбільш впливових ризиків птахівничої галузі в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» за 2022-2024 роки

Вид ризику	Ймовірність (V_i)	Вага (W_i)	Бал ($V_i * W_i$)
Фінансовий	74,52	0,12	83,46
Комерційні	63,55	0,13	71,81
Виробничо-технічні	70,03	0,11	77,73

Аналізуючи ризики птахівничої галузі в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» за 2022-2024 роки можна констатувати, що існуюча макроекономічна ситуація на ринках, порівняно невисокий платоспроможний попит серйозно впливають на рівень господарського ризику в галузі. Реалізація основних підходів до мінімізації несприятливого впливу випадкових подій та їх фінансових наслідків дозволяє виділити ряд загальних методів управління основним видами ризиків для продукції птахівництва в товаристві (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Заходи з управління ризиками в галузі птахівництва в товаристві

Вид ризику	Передача	Зниження	Збереження	Ухилення
Загрози, які виникають в процесі вирощування качок	Страховання	Використання нових технологій, покращених кормів	Створення запасів кормів встановлення автономних генераторів	Ухилитися практично неможливо, тому що безпосередньо пов'язані зі специфікою діяльності
Технічні	Страховання	Прогнозування виробничих явищ, простоїв обладнання, відключення електроенергії, матеріальних втрат.	Регулярна профілактика і ремонт	Своєчасна заміна і оновлення обладнання
Фінансові	Страховання	Ретельний відбір партнерів	Створення запасів та резервів	Відмова від сумнівних угод
Комерційні	Страховання	Диверсифікація виробництва. Високі вимоги до партнерів.	Вимога щодо попередньої передоплати	Відмова від сумнівних угод та проблемних покупців
Соціальні ризики	Укладення договорів	Вдосконалення методів управління персоналом; впровадження системи заохочень	Своєчасна оплата праці; забезпечення зацікавленості персоналу в роботі	Індивідуальний підхід до персоналу
Природні	Страховання	Прогноз процесів і явищ природного характеру	Прогнозування та моделювання погодних умов	Відмова від діяльності в складних погодних умовах
Майнові	Страховання	Організаційно-технічні заходи Ретельний відбір персоналу	Створення резервів	При правильній організації заходів, майнові ризики зводяться до нуля

Результати аналізу діяльності ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» в птахівничій

галузі дозволяють зробити висновок про те, що воно не завжди отримує необхідну інформацію про стан зовнішнього середовища галузі. В силу цього вони не можуть повноцінно орієнтуватися в питаннях цінової політики, створюючи тим самим умови для прояву ризиків. Вирішенням даної проблеми могла б стати організація інформаційно-маркетингової служби, яка вирішувала б питання:

- забезпечувати охоплення ринку, максимальний асортимент продукції в торгових точках великих міст Дніпропетровської області, правильне позиціонування продукції;

- розширення бази клієнтів, що працює з основними компаніями області, системи прямої доставки;

- поступове зменшення кількості посередників між товариством і кінцевим споживачем;

- робота над брендом товариства, вивченням ринку, конкурентних виробників і постачальників, участь у виставках, активна реклама продукції, організація спеціальних заходів, що допомагають просуванню продукції;

- тісний (постійний) взаємозв'язок з покупцям; тощо.

Однак найдієвішим інструментом з управління загроз на підприємстві є страхування, застосування якого призводить до того, що ризики з області невизначеності трансформуються в область керованої, в розмірі вартості страхової послуги. Це передбачає деякі фінансові витрати, однак при цьому знижує невизначеність витрат на компенсацію збитків у майбутньому, дозволяючи передбачити в бюджеті ці витрати і розподілити їх за часом.

Формування концепції комплексного страхового захисту здійснюється за основними компонентами діяльності. Стосовно до умов функціонування даної підгалузі птахівництва в товаристві та видів страхування, які пропонують сьогодні на ринку страхових послуг страхові компанії, можна виділити наступні складові частини концепції комплексного страхового захисту: страхування майна (рухомого та нерухомого); страхування сільськогосподарських тварин (в даному випадку качок); страхування

перевезень (поставки, закупівля сировини); страхування підприємницьких ризиків; страхування складських запасів; тощо.

Таким чином, раціонально-організаційне управління господарськими загрозами в ТОВ «ДВК АЛЪЯНС», яке ґрунтується на комплексному аналізі, оцінці та страхуванні, здатне підвищити економічну ефективність вирощування продукції тваринництва, її конкурентоспроможність, зміцнити позиції підприємства на ринку м'ясної продукції в умовах ризику та невизначеності.

Висновки до третього розділу

Проведений аналіз наявних можливостей в Дніпропетровській області щодо вирощування продукції тваринництва (качківництва) показав - розвинену зернову галузь, наявністю широкого ринку збуту і наявних інших ресурсів. Ослаблює розвиток цієї підгалузі в птахівництві низький попит на дану продукцію, знос виробничих приміщень і висока конкуренція на ринку продукції птахівництва, яка вже займає конкурентні позиції.

Запропоновано при прогнозуванні собівартості виробництва забійного м'яса качок враховувати вплив факторів на її рівень (за результатами кореляційно-регресійного аналізу): збільшення падежу дорослої птиці на 1% спричиняє зростання собівартості продукції на 0,059 тис. грн.; прискорення оборотності запасів на один оборот забезпечує зниження собівартості на 0,079 тис. грн; підвищення питомої ваги активної частини виробничих основних засобів у загальній вартості виробничих основних фондів на 1% супроводжується зростанням собівартості на 0,041 тис. грн.; зростання витрат на корми на одну качку на 1 тис. грн. призводить до підвищення собівартості м'яса на 0,659 тис. грн.

Запропонована і розрахована за допомогою економіко-математичної моделі зміна раціонів годівлі качок із зростанням частки комбікормів в раціоні. В результаті підвищиться продуктивність птиці, зросте обсяг забійного на 12%, Виручка від реалізації продукції збільшивши на 18,8%, витрати зростуть на

14,8%. Прибуток зросте на 77%. Планується, що рівень рентабельності досягне в 2027 р. 10,59%, що на 3,72 в. п. вище рівня 2024 р. Цінова конкурентоспроможність також зросте на 3,15 в.п. на перспективу.

Запропоновано з метою мінімізації несприятливого впливу ризиків (майнових, природних, соціальних, технологічних, комерційних, пов'язаних з виробництвом продукції) ряд заходів:

- організація інформаційно-маркетингової служби, яка вирішувала б питання: (розширення ринку збуту шляхом просування в торгову мережу великих міст Дніпропетровської області; розширення бази клієнтів, системи прямої доставки; поступове зменшення кількості посередників між товариством і кінцевим споживачем; робота над брендом продукції товариства, вивченням ринку, конкурентів- виробників і постачальників, участь у виставках, активна реклама продукції, організація спеціальних заходів, що допомагають їй просуванню; тісний (постійний) взаємозв'язок з покупцям);

- формування концепції комплексного страхового захисту за основними компонентами діяльності. Стосовно до умов функціонування даної підгалузі птахівництва в товаристві та видів страхування, які пропонують сьогодні на ринку страхових послуг страхові компанії, можна виділити наступні складові частини концепції комплексного страхового захисту: страхування майна (рухомого та нерухомого); страхування сільськогосподарських тварин (в даному випадку качок); страхування перевезень (поставки, закупівля сировини); страхування підприємницьких ризиків; тощо.

Таким чином, раціонально-організаційне управління господарськими загрозами в ТОВ «ДВК АЛЬЯНС», яке ґрунтується на комплексному аналізі, оцінці та страхуванні, здатне підвищити економічну ефективність вирощування продукції тваринництва, її конкурентоспроможність, зміцнити позиції підприємства на ринку м'ясної продукції в умовах ризику та невизначеності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами проведеного дослідження було обґрунтовано теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму ефективного виробництва продукції тваринництва, розкрито сутність категорії «ефективність», охарактеризовано методичні підходи до її оцінювання та визначено специфіку побудови відповідного механізму в аграрній галузі.

В ТОВ «ДВК АЛЬЯНС» сформувався зерно-олійний напрям виробництва, частка продукції тваринництва (птахівництва) в загальній сумі виручки зросла з 1,7% в 2022 р. до 2,0% в 2024 р. і не впливає дана галузь на спеціалізацію діяльності.

Натуральні показники виробничої діяльності за основними видами товарної продукції знижуються. За показником товарної продукції на 100 га сільгоспугідь відбулося зростання майже вдвічі, за прибутком – знизився на 77,1%. Ефективність використання інших ресурсів (основними засобами та персоналом) зросла – за першим на 81,9% (зросла фондівіддача), за другим на 51% (продуктивність праці на одного робітника) в 2024 р. відносно 2022 р.

Рівень рентабельності діяльності в цілому знизився на 25,0 в.п. і норма прибутку на 16,2 в.п., таке суттєве зростання сталося із-за зниження величини прибутку в товаристві на 77,1%, що стало результатом розширення асортиментної продукції, яку вирощує товариство, а також ситуацією у районі щодо нестабільності і невизначеності на довгострокову перспективу.

З 2022 по 2024 р. поголів'я качок зросло на 68,6%, що пов'язано зі стратегічними перспективами даної галузі в товаристві. Зростання середньодобового приросту на 46,4% пов'язано зі зміною вирощуванням нової породи качок. Частка тварин, які виживають в результаті виведення складає близько 90%, що є доволі високим показником для підприємства, який займається вирощуванням качок. Оборот стада в 2024 р. зріс до двох за рік, що свідчить про зростання попиту на дану продукцію і зацікавленість товариства

щодо зростання цього показника. Валове виробництво м'яса щорічно уповільнюється на 42,05 ц.

В ТОВ «ДВК АЛЪЯНС» виручка від реалізації продукції зросла на 76,4%, що пов'язано зі зростанням обсягів реалізації м'яса качок на 77,5%. Стосовно каналів реалізації бачимо, що більше 90% м'яса продається оптовим і дрібнооптовим покупцям.

В товаристві собівартість продукції зросла на 23,8%. Зросли витрати на фонд оплати праці на 31,1%, що зумовлено зростанням мінімальної заробітної плати і кількістю працівників, які обслуговують зростаючи поголів'я качок. В середньому за три роки найбільшу питому вагу в ці роки займали корми – 69,84%, всі інші статті витрат займали не більше 10%, а деякі значно менше.

Для безбиткової реалізації ціна (Ц) повинна бути не менше 43,86 грн. за 1 кг м'яса. Це означає, що при зниженні товарної продукції на 1%, прибуток підрозділу скоротиться на 11,3%, а при зниженні товарної продукції на 25,8% - досягається поріг рентабельності, тобто прибуток підрозділу стане нульовий.

Вирощування качок на м'ясо було в товаристві прибутковим. Ціна реалізації за весь період була вища ніж собівартість продукції. З 2022 р по 2024 р. підприємство на 1 кг забійного м'яса отримувало прибуток. Так, в розрахунку на 1 кг прибуток зріс на 65,2% за цей період, а враховуючи зростання забійної маси м'яса в цілому прибуток зріс майже в тричі. Рівень рентабельності зростає, але є низьким, в 2024 р. – 5,28 %, тобто підприємство отримує лише 0,05 грн. прибутку на 1 грн. витрат. Трудомісткість виробництва м'яса качки є високою, оскільки процеси вирощування птиці, її потрошіння є ручною роботою, цей показник зріс на 24% у зв'язку зі зростанням кількості птиці, яка йде на забій. Витрати корма зросли лише на 6,9% і сам розмір цих витрат відповідає нормативному значенню (для качок на 1 кг приросту – 3 кг корму).

Запропоновано при прогнозуванні собівартості виробництва забійного м'яса качок враховувати вплив факторів на її рівень (за результатами кореляційно-регресійного аналізу): збільшення падежу дорослої птиці на 1%

спричиняє зростання собівартості продукції на 0,059 тис. грн.; прискорення оборотності запасів на один оборот забезпечує зниження собівартості на 0,079 тис. грн; підвищення питомої ваги активної частини виробничих основних засобів у загальній вартості виробничих основних фондів на 1% супроводжується зростанням собівартості на 0,041 тис. грн.; зростання витрат на корми на одну качку на 1 тис. грн. призводить до підвищення собівартості м'яса на 0,659 тис. грн.

Запропонована і розрахована за допомогою економіко-математичної моделі зміна раціонів годівлі качок із зростанням частки комбікормів в раціоні. В результаті підвищиться продуктивність птиці, зросте обсяг забійного на 12%, Виручка від реалізації продукції збільшивши на 18,8%, витрати зростуть на 14,8%. Прибуток зросте на 77%. Планується, що рівень рентабельності досягне в 2027 р. 10,59%, що на 3,72 в. п. вище рівня 2024 р. Цінова конкурентоспроможність також зросте на 3,15 в.п. на перспективу.

Запропоновано з метою мінімізації несприятливого впливу ризиків (майнових, природних, соціальних, технологічних, комерційних, пов'язаних з виробництвом продукції) ряд заходів:

- організація інформаційно-маркетингової служби, яка вирішувала б питання: (розширення ринку збуту шляхом просування в торгову мережу великих міст Дніпропетровської області; розширення бази клієнтів, системи прямої доставки; поступове зменшення кількості посередників між товариством і кінцевим споживачем; робота над брандом продукції товариства, конкурентів- виробників і постачальників, участь у виставках, активна реклама продукції, організація спеціальних заходів, що допомагають їй просуванню; тісний (постійний) взаємозв'язок з покупцям);

- формування концепції комплексного страхового захисту за основними компонентами діяльності: страхування майна (рухомого та нерухомого); страхування сільськогосподарських тварин (в даному випадку качок); страхування перевезень (поставки, закупівля сировини); страхування підприємницьких ризиків; тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук, В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2020. 784 с.
2. Антощенкова В.В., Кравченко Ю.М. Сучасні тенденції виробництва та споживання молока в світі в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. №4. 2022. С.7-14. DOI: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.02.007>
3. Баглаєва Н. С., Суховєєва Ю. А. Теоретична сутність поняття економічна ефективність діяльності підприємства. Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ. 2020. Вип. 2. С. 98-101.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія: підручник. 9-те вид., допов. Київ: Знання, 2014. 710 с.
5. Білоусов О.В. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*, 2022, № 19. С. 95-102.
6. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. вид. 2ге, доп. і перероб. К.: «Атіка», 2007. 528 с.
7. Венгерук Н. П., Васюк К. М. Стан та перспективи підвищення ефективності виробництва продукції птахівництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 83-85.
8. Вініченко І.І., Полегенька М.А. Теоретичні аспекти формування економічної ефективності агропромислового виробництва *Ефективна економіка*. 2019. № 12. Режим доступу: <http://www.ecoName.nauka.com.ua>
9. Вініченко І.І., Сітковська А.О., Горнюк Д.І. Особливості управління економічними результатами діяльності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2023. № 20. С. 4-8.
10. Вонсач О. С., Шарко О. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективного виробництва сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету*. 2023. Вип. 4 (108). С. 62–69.

11. Герасимчук З. В. Управління економічною ефективністю підприємств: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2021. 240 с.
12. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. Внутрішній економічний механізм підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2021. 228 с
13. Гринько Т. В., Дудніченко А. В. Проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 149–160.
14. Діденко Є. О., Чумак О. В. Теоретико-методичні засади забезпечення ефективності функціонування підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7581>. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.1.62](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.62)
15. Довгань Л. Є., Дудукало Г. О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2012. № 9. С. 253-258.
16. Заболотний В.С., Хомяк Н.В. Теоретичні засади оцінки ефективності виробництва продукції птахівництва в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка та управління АПК*. 2015. № 2. С. 76-81.
17. Іванова Н. В. Сучасні показники оцінки економічної ефективності діяльності підприємств в умовах цифровізації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 4. С. 210-218.
18. Кадирус І. Г., Донських А. С., Терещенко В. А. Формування стратегії розвитку аграрного підприємства. *Ефективна економіка*. № 7. 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/7_2020/66.pdf
19. Клопова І. О. Особливості формування організаційно-економічного механізму виробництва продукції тваринництва в умовах воєнного стану. *Економічний форум*. 2024. № 1. С. 112–119.

20. Коваленко Г.О. Резерви підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі птахівництва. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.88
21. Коваленко О. В., Олійник Р. М. Системний підхід до оцінювання економічної ефективності виробництва продукції. *Науковий вісник Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ*, 2021, вип. 2 (38). С. 154-161.
22. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Знання, 2016. 679 с.
23. Кузьмін О. Є. Управління ефективністю діяльності підприємств: підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 500 с.
24. Лизунова О. М., Придятько Е. М. Управління ефективністю діяльності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 23–2. С. 58–61.
25. Маршук Л.М. Розробка організаційно-економічного механізму формування і використання ресурсно-фінансового потенціалу підприємства. *Інтелект XXI*. 2017. № 6. С. 66–69.
26. Мельник Л. Г., Резнік Н. В. Моделювання процесів оцінки економічної ефективності виробництва на основі інструментів сталого розвитку. *Механізм регулювання економіки*, 2024, № 1. С. 45-53.
27. Організаційно-економічний механізм забезпечення виробництва аграрної сфери України в сучасних умовах: колективна монографія. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2020. 274 с.
28. Перерва П.Г., Кравчук А. В. Ефективність як економічна категорія. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 15(1291). С. 137-143.
29. Пірог С. В. Ефективність птахівничих господарств. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 17. С. 52-54
30. Полегенька М. А. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність». *Агросвіт*. 2016. № 10. С. 69-74. 91

31. Полегенька М.А. Шляхи підвищення економічної ефективності діяльності підприємств. *Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств: тези доповідей наук.-практ. інтернет-конф.* (Дніпропетровськ, 26-27 травня 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 55–59.

32. Проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» від 19.12.2022 № 8290.

33. Прядко О. М. Напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму виробництва продукції тваринництва в сучасних умовах господарювання. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 58. С. 115–121.

34. Пудичева Г.О. Економічна сутність та класифікація ефективності. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 3(77). С. 19–24.

35. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2019. № 6. URL: <http://www.eco№my.nayka.com.ua/?op=1&z=7126>

36. Савченко Т. Сучасний стан і тенденції виробництва продукції птахівництва у регіонах України. *Економіка та суспільство*, 2022. №46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-40>

37. Салькова І.Ю. Якість як необхідна передумова конкурентоспроможного розвитку птахопродуктового підкомплексу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 2, Т. 2. С. 122–125.

38. Свиноус І. В., Гура А. М. Сутність економічної ефективності як об'єкта управління в сільськогосподарських підприємствах. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36(2). С. 10-15.

39. Сітковська А.О., Полегенька М.А., Гопайца О.В. Напрями підвищення економічної ефективності підприємств птахівництва в умовах

сталого розвитку. Ефективна економіка. 2025. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.8.44>

40. Союз птахівників України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.poultryukraine.com>.

41. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України. За ред. І.М. Демчак. Київ: НДІ «Укראгропромпродуктивність». 2019. 68 с.

42. Терещенко Е. Ю., Шуляр Н. М. Теоретичні основи оцінювання ефективністю впровадження інноваційних бізнес-технологій в суспільстві. *Економіка і управління*. 2020. № 2. С. 5-11.

43. Ткаченко В. А. Аналіз існуючих методичних підходів до оцінки економічної ефективності виробництва. *Причорноморські економічні студії*, 2020, вип. 58. С. 89-94

44. Тульчинська С. О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 1(6). С. 98–106.

45. Череп А. В., Стрілець Є. М. Ефективність як економічна категорія. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2013. № 1. URL: <http://www.eco№my.nauka>.

46. Шанін О.В. Проблеми і чинники конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств галузі птахівництва. *Агросвіт*. 2018. № 4. С. 7–14.

47. Янишин Я., Булик О., Тимофіїв Т. Теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції птахівництва. *Аграрна економіка*. 2013. Том 6, № 3-4. Ст. 5- 12.

48. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 174-177.

49. Babenko V, Baksalova O, Prokhorova V, Dykan V, Ovchynnikova V, Chobitok V 2021 Information And Consulting Service Using In The Organization Of Personnel Management. Studies of Applied Economics, 38 (4). doi: <https://doi.org/10.25115/eea.v38i4.3999>

50. Chobitok V., Mnykh O., Brytskyi R. and Us Yu Adhocratic mechanisms of formation of innovative and creative directions for business entities development in conditions of transparency of economics. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 1150 (2023) 012002 IOP Publishing doi:10.1088/1755-1315/1150/1/012002